

ମୟାମୟତର

X.- I.

VSEBINA:

Silvin Sardenko: Našemu apostolu	157
Dr. J. Samsa: Ob dvajsetletnem jubileju knezo- škofa dr. Antona Bonaventura Jegliča	158
Fr. Omerza: Sofoklejev kralj Ojdipus. (Dalje)	161
Dr. J. Samsa: Aristoteles	169
Prof. Fr. Pengov: Kost	170
Prof. Fr. Omerza: Homerjeva Iliada. Spev XI. (Dalje)	174
Dr. Iv. Pregelj: Iz poetike	178
Vinko Šarabon: Zlagani zgodovinski izreki	181
Češki zložil Jan Nefuda, preložil Al. Benkovič: Kozmiške pesmi	183
France Bevk: Sličice	185
Iv. Pregelj: Slike	188
Prof. Iv. Dolenc: Krekova binkoštna pesem	189
Fr. Omerza: Odlomki iz del cerkvenih pisateljev	191
Dr. Iv. Pregelj: Književni pomenki	192
Drobiž:	
Zlata bula o marijanskih kongregacijah. Duhovni razvoj Benjamina Franklina. Herman Bahr. — Zgodovinske anekdote: Prebogat. — Geografske drobtine: Konji sv. Marka. Most med Ceylonom in Prednjo Indijo. Dežela največjih viharjev. — Naše slike	194—196

Izhaja v zavodu sv. Stanislava v Št. Vidu nad Ljubljano prvega dne
v mesecu in stane za dijake 2 K, za druge naročnike 4 K na leto.

Tiska »Katoliška tiskarna« v Ljubljani.

Odgovorni lastnik: Alojzij Markež.

Urejuje dr. Ant. Breznik.

NAŠEMU APOSTOLU.

SILVIN SARDENKO.

Knjige gledam učeniške.
List za listom ves blesteč
od semen je zlatih
izpod skrbnih rok.
Kolikrat se je pri bratih
ob teh listih razcvetela
vigred v cvet iskren,
kolikrat jim dozorela
v zlat je sad jesen.

Glej, stopinje neizbrisne!
Dan za dnem je hodil nekdo
od selišča do selišča;
in odpirala so se mu
srca in svetišča.
Vse je videl v njih:
mnog vesel spomin,
a še več je slišal
tožb in bolečin.

Ure slutim mučeniške
kakor rujni zor na gori.
A o teh nikar,
pesem, ne govori!
Dosti, da jih vidi Bog.
Dosti, da se ve:
Ljudska duša vzljubi, ljubi
tiste, ki trpe.

To so Tvoja leta učeniška,
v zlati žetvi zagotovljena.
To so Tvoja leta apostolska,
dvajsetkrat za nas obnovljena.
To so Tvoja leta mučeniška,
v žaru križa blagoslovljena.

OB DVAJSETLETNEM JUBILEJU KNEZOŠKOFA Dr. ANTONA BONAVENTURA JEGLIČA.

(20. V. 1898 — 20. V. 1918.)

DR. J. SAMSA.

»Ves vaš.«

Knezoškof dr. A. B. Jeglič.

Dne 20. maja letošnjega leta je minulo dvajset let, odkar je zasedel stolico ljubljanske škofije mož, ki njegovo ime izgovarja danes z ljubeznijo in hvaležnostjo vsak Slovenec — knezoškof dr. Anton Bonaventura Jeglič. Dvajset let neumornega dela, dela brez počitka, dela za časni in večni blagor ljubljene naroda! Oj, kako bogato plačilo mora biti za Te, prevzvišeni slavljene, sladka zavest, da si dvajset let vso silno moč svojega duha in telesa rabil narodu in domovini v korist!

Tudi »Mentor« se pridružuje nepregledni vrsti Tvojih hvaležnih rojakov, da Ti z njimi vred skromno, pa zato tem bolj iskreno čestita k Tvojemu velikemu dnevu. — Poglejmo za hip v življenje in v delavnico našega knezoškofa — v zgled in spodbudo mladim sinovom njegovega naroda, ki ga tako iskreno ljubi.

Knezoškof dr. Ant. Bonaven. Jeglič je bil rojen dne 29. maja 1850 v prijaznih Begunjah na Gorenjskem. Leta 1859. je prišel v Ljubljano v 3. razred ljudske šole, v ljudski šoli in gimnaziji je bil vedno odličnjak. Njegov plemeniti profesor katehet Marn je kmalu spoznal nadarjenost navdušenega Slovenca in ga izpodbujal k pisateljevanju. Bil je l. 1868. soustanovitelj in sotrudnik »Domačih vaj« v Alojzijevišču, ki jih je kot knezoškof presadil v zavod sv. Stanislava. L. 1869. je abiturient Jeglič stopil v ljubljansko bogoslovno semenišče in bil dne 27. julija l. 1873. posvečen v duhovnika. Škof Vidmar ga je poslal na Dunaj v Augustineum nadaljevat bogoslovne nauke, kjer je bil l. 1876. promoviran za doktorja bogoslovja. Prihodnje leto je šel na Nemško, kjer je poslušal predavanja na znamenitih nemških vse-

učiliščih v Monakovu, Würzburgu, Kolinu, Tübingenu; tu se je seznanil s slavnimi možmi Hergenrötherjem, Hettingerjem, Albanom Stolzem i. dr. Ko se je mladi dr. Jeglič vrnil v domovino, je bil imenovan za podvodjo v ljubljanskem bogoslovnem semenišču, kjer je tudi predaval cerkveno pravo. »Slovenec« in »Danica« sta prinašala sadove njegovega pisateljskega dela.

»Ob koncu l. 1881. je dobil dr. Jeglič pismo od mladega vrhbosenskega nadškofa dr. Stadlerja, v katerem ga vprašuje, ali bi se hotel žrtvovati ter iti v Sarajevo za vrhbosenskega kanonika. Škof Pogačar je dal svoje dovoljenje in dr. Jeglič se je ves radosten in navdušen za komaj osvobojeno, nesrečno bosensko zemljo radevolje odzval vabilu mladega nadpastirja. Pač nihče drug kot božja Previdnost je dr. Stadlerja opozorila na mladega Slovenca dr. Jegliča.

Dne 25. decembra l. 1881. je bil dr. Jeglič imenovan za vrhbosenskega kanonika; dne 9. februarja 1882 je dospel v Sarajevo, kjer ga je čakalo mnogo trpljenja in težav.

Dr. Jeglič je bil v vsem pravi bosenski apostol, mož vere, kreposti in žrtve. V maju leta 1882. je prvič pridigal v hrvatskem jeziku in še istega leta je napisal prvi hrvatski članek za list »Srce Isusovo«. Hrvatski jezik dr. Jegliču ni delal težav, ker ga je iz srca ljubil; česar se človek oprime z ljubeznijo, tega se kmalu nauči. Poleg tega se je že doma rad bavil s hrvatskimi knjigami. Že od mladih let je tlela v njegovem plemenitem srcu živa iskra navdušenja za duševno edinost med Slovenci in Hrvati. Zato je vzljubil poleg slovenske tudi hrvatsko knjigo že tedaj, ko si niti od daleč ni mogel misliti, da

morebiti pride čas, ko bo tudi on deloval na polju hrvatske književnosti.«¹

Dne 12. septembra l. 1897. je bil dr. Jeglič v Sarajevu posvečen v škofa, cesar Franc Jožef I. pa ga je dne 11. februarja 1898. leta imenoval za ljubljanskega knezoškofa. 20. maja l. 1898. je topov strel z ljubljanskega gradu naznanjal stolnemu mestu, da se bliža težko pričakovani vladika, novi knezoškof dr. Anton Bonaventura Jeglič.

Prve besede, ki jih je novi knezoškof izgovoril svojim vernikom ob prihodu, so bile: »Pri vas, med vami sem — ves vaš.« Te besede je začel takoj uresničevati in jih udeležuje še danes. V ta namen je najprej potreboval enako mislečih in gorečih sotrudnikov duhovnikov. Temelj in enotni program duhovskemu življenju in delovanju je dal s prvo in drugo škofijsko sinodo,² z dekanijskimi pastoralnimi konferencami in z duhovskimi izobraževalno-asketičnimi sestanki »Sodalitatis Ss. Cordis Jesu«. Eno izmed žarišč, ki je z njim Presvetli takoj po svojem prihodu v ljubljansko škofijo začel netiti v srcih duhovnikov in ljudstva večne ideale, je postal »Ljubljanski škofijski list«. Ta uradni list ljubljanske škofije je začel v slovenskem jeziku prinašati vse odredbe in navodila s podrobnimi in poljudnimi razlagami Prezvzišenega. Ta list prinaša vsa-koletne poslanice duhovnikom in obširne pastirske liste vernikom.

Novi knezoškof se je takoj z vso vne-mo lotil dušnopastirskega dela. Na svojih kanoničnih vizitacijah je večkrat prehodil celo škofijo, opominjal, spodbujal, delil milost in oznanjal resnico božjo. Svojim duhovnikom je bil najlepši zgled gorečega ljubitelja duš — zlasti v spovednici in na prižnici.

Največje delo sedanjega ljubljanskega knezoškofa je zavod sv. Stanislava v št. Vidu nad Ljubljano. Takoj po

svojem prihodu v Ljubljano se je zavzel z vsem ognjem svoje plemenite duše za ta velikanski načrt. V avgustu l. 1898. so imeli slovenski visokošolci v Ljubljani shod, na katerem je večina zavrгла krščanstvo kot podlago svojemu javnemu delovanju. Prihodnji voditelji in učitelji našega slovenskega naroda so izjavili, da bodo delovali med svojim narodom v protikrščanskem duhu! Ta misel je apostolskega, za blagor ljudstva skrbnega vladika navdala z grozo. Zato je že 30. avg. l. 1898. izdal svoji duhovščini poziv za ustanovitev katoliške gimnazije. Pisal je med drugim: »Mislim, da visokošolcem, vsaj večini, ni jasno, kako globoko segajo njihove izjave. Ali odkod tako kriva in za naš mili slovenski narod tako pogubna, ker neresnična načela? Teh načel naši dijaki niso vsrkali doma v hiši svojih vernih staršev, ampak v šoli, v gimnaziji in na vseučilišču. Biti mora torej v naših avstrijskih srednjih in visokih šolah mnogo pravi vzgoji, pravi znanosti pogubnega, mnogo krščanstvu sovražnega. Na to moramo obrniti svojo pozornost in pozornost mitega nam naroda, ako mu hočemo koristiti in sinove njegove, katere daje šolat z zaslužkom krvavih svojih žuljev, obvarovati časnega in večnega pogina.«

Duhovščina in ljudstvo — oba stamela poziv ljubljene škofa in bila pripravljena pomagati z denarnimi sredstvi. Dne 16. julija 1901 je presvetli ustanovitelj blagoslovil vogelni kamen, l. 1905. je bilo velikansko poslopje, ki zadošča za 400 gojencev, dodelano in opremljeno z notranjo opravo; levo krilo je bilo dovršeno l. 1910. Skupni stroški stavbe z notranjo opravo vred znašajo okoli 1,333.000 kron. V jeseni l. 1905. se je v zavodu sv. Stanislava začel šolski pouk.

V zavodu sv. Stanislava je edina slovenska gimnazija na Kranjskem s pravico javnosti, v zavodu poučuje sedemnajst profesorjev, ki so vsi duhovniki z visokošolsko strokovno izobrazbo in državnimi izpiti. Zavod sv. Stanislava je založil celo vrsto slovenskih

¹ Iz knjige »Knezoškof dr. Anton Bonaventura Jeglič — Spomenica ob dvajsetletnem škofovskem jubileju«. Str. 89.

² ogy-ozog — posvetovanje, skupščina.

srednješolskih knjig, med njimi »Grško-slovenski slovar«. Presvetli pa je sam prevzel stroške — nad 100.000 kron — za veliki latinsko-slovenski slovar, ki bo izšel tudi v manjši šolski izdaji. Knezoškof dr. Anton Bonaventura Jeglič je prvi pionir slovenskega srednješolstva.

In kako On ljubi svoje gojence, ve le tisti, kdor ga sliši, kako jih navdušuje za krepost in lepo življenje. Kako mu gori obraz in žari oko, ko jih vidi pred seboj, mlade, čile, ko zro vanj z zaupanjem in spoštovanjem. Kako ljubi naš knezoškof naše katoliške akademike, zbrane v katoliških društvih »Danica«, »Zarja«, »Dan«! Kadar more, prihiti med nje, jim daje poguma in opore, moralne in gmotne. Zato se pa tudi ravno v sedanjih hudih časih slovensko dijaštvo in naša katoliška inteligenca, da, vse slovensko ljudstvo z vso ljubeznijo in hvaležnostjo — bolj kot kdaj poprej — oklepa svojega škofa, ker vidi v njem ka ž i p o t v temni bodočnosti.

V tistih letih je liberalizem tudi po Slovenskem širil svoj strup. Ljubljanski vladika se je spustil neustrašeno ž njim v boj — s križem in s peresom v roki. Katoliška resnica se predvsem kaže v življenju katoličana. Zato je naš knezoškof najprej prenovil versko življenje v škofiji: širil misijone, češčenje Matere božje, sv. Rešnjega Telesa in presv. Srca Jezusovega. Z vso gorečnostjo je priporočal Marijine kongregacije, podpiral in vodil duhovnike pri organizaciji na izobraževalnem, gospodarskem in političnem polju. Dr. J. E. Krek je l. 1906. v ljubljanski stolnici zaključil svoje postne govore o »Kristusovem značaju« z besedami: »Da stoji naš narod v verskem prepородu v prvi vrsti — za to zahvalimo Boga, zahvalimo svojega škofa!«

Poleg križa je bilo visokemu jubilanu pero tisti plug, ki je ž njim rezal brazde za božje seme. Središče, ki se okoli njega osredotočuje njegovo slovstveno de-

lovanje, je sv. pismo. Izdal je razlago psalmov za duhovnike in krasno knjigo »Mesija«, ki jo je izdala Družba sv. Mohorja. A kdo bi naštel vse spise in članke dogmatično-apologetične vsebine, ki so priobčeni v škofijskem listu in drugje! Pisal je o Bogu in božjem razodetju, o katoliški Cerkvi in o Petrovem primatu, o razmerju med Cerkvijo in državo, pa o svobodni misli, svobodni šoli, svobodni vzgoji; pisal o Evharistiji in o Materi božji; o vzgoji otrok za starše, o veri in pravem krščanskem življenju mladeničem in dekletom, ženinom in nevestam; pisal o socialnem vprašanju in o postanku držav in socialne oblasti, o družini, o alkoholnem vprašanju — — — itd. itd. Ni ga važnega vprašanja, ni je verske in cerkvene zadeve, ki bi ji ne bil dal pravca in rešitve, kažoč na temelj vsemu našemu življenju, ki je Kristus, kažoč na njegovo ustanovo, — Cerkve, ki nam hrani njegovo dediščino, milost in resnico.

Ali naj vam govorim o narodnosti našega ljubljenege vladike? O njej govore dogodki zadnjih dni tako glasno, da sliši ves svet...

Da, spolnil si svojo obljubo, slavljeni vladika, ki si jo nam bil dal, prišedši med nas: »Ves vaš«; spolnil, kakor jo more spolniti le tako veren in tako zaveden Slovenec. Po pravici lahko rečeš narodu: »Dal sem ti, kar sem imel; dal sem Ti svoje srce in svoj razum, dal sem Ti svoje življenje — kaj bi ti še dal?«¹

Zato pa danes ob dvajsetletnici Tvojega bivanja med nami kipi iz naših hvaležnih src iskrena molitev, naj Vsemogočni blagoslovi Tvoje delo in pomnoži Tvoje dneve.

Življenje in delo knezoškofa dr. Antona B. Jegliča je živ dokaz, da narodnost in napredek ni v nasprotju z vero, ampak da vse troje šele tvori podlago pravi kulturi, ki zagotavlja narodu srečo in obstoj.

¹ I. Cankar, Bela Krizantema, str. 58.

SOFOKLEJEV KRALJ OJDIPUS.

FR. OMERZA.

Ojdipus.

(je prišel iz palače proti koncu petja.)

(Dalje.)

- Ti moliš. Če boš slušal, kar ti zdaj povem,
 in boš podpiral me, da kugo to zatrem,
 pomoč ti je gotova, zmanjša se ti zlo.
 Od vas zahtevam to, ker meni tuja vest
 220 in tuj mi je zločin; saj majhen le uspeh
 imel bi moj napor, če znakov manjka mi.
 Ker prišel sem pozneje v mesto kot meščan,
 naznanjam ta ukaz, Kadmejci, torej vam:
 Če znano je mogoče komu izmed vas,
 225 kdo Lábdaka potomca, Laja je ubil,
 naznanite ga meni, to velevam vsem.
 Če morda se boji, da sam obtoži se,
 mu javno tu povem, da hudega ne bo
 zgodilo se mu nič, zapustil bo le dom.
 230 Če ve za drugega iz mesta al drugega,
 ki ga umóril je, nikar naj ne molči,
 ker plačal bom bogato, hvalo vedel mu.
 Če boste pa molčali ter ukaz bo ta
 preziral v strahu kdo za sé al drugega,
 235 poslušajte me vsi, kaj storil bom nato.
 Nihče v deželi ti, kjer jaz sem gospodar,
 ne sme ga, pravim vam, naj bo, kdorkoli če,
 sprejeti kdaj pod krov al govoriti z njim,
 ne sme ne pri molitvah, pri daritvah ne
 240 z njim javno občevati, dati mu vodé,
 spoditi ga od hiše mora vsak, velim,
 ker to je gnus za nas, kot pitijski mi bog
 s preroškim svojim glasom pravkar je odkril.
 Takó pomagal torej bogu bodem jaz
 245 in kralju mrtvemu kot njih zaveznik zvest.
 In kdor je storil to, prekolnem ga sedaj,
 naj eden bo samó al drugih več še z njim,
 naj teče mu življenje bedno bednih dni.
 Če v moji hiši biva mórda človek ta
 250 in znano mi je to, prekolnem sebe sam
 in isto naj trpim, kar drugim sem želél.
 To morate storiti, pravim, vas rotim,
 za mene, za boga in za deželo to,
 ki gine ták brezčastno, brez sadov zemljé.
 255 Četudi ne bi bog ukazal vam tegá,
 ne smeli bi pustiti madeža takó;
 ker mož od vseh najboljši, kralj je bil ubit,
 iskati je dolžnost. Sedaj pa vladam jaz
 v deželi, ki je prej njegova bila last,
 260 soproga je njegova moja žena zdaj,
 otroke tudi skupne imela bi oba,
 če sreča bi mu bila dala zarod kák.
 Sedaj pa, ker zadela ga je usodna smrt,
 bom jaz namesto njih, kot očé moj bi bil,
 265 se spustil v boj za njega, vse poskusil bom,
 da onega dobim, ki Laja je ubil,
 potomca Polidóra, sina Lábdaka,

- Agenorja pravnuka, Kadmove krvi.
 Kdor tēga ne stori, kaznuje naj ga bog,
 270 da polje ne rodi in ne uspeva sad
 in žena mu ostane vedno brez otrok,
 usoda naj ga tepe hujša kot sedaj!
 Vas druge pa potomce Kadma slavnega,
 katerim všeč je to, podpira milostno
 275 pravica naj vsekdar in z njo bogovi vsi!

Zbor.

Kot veže me prokletstvo, tāk povem ti, knez:
 jaz nisem ga ubil in kdo je ta, ne vem.
 Povedati zločinca Fojbos moral bi,
 ki dal nam je povelje, naj ga iščemo.

Ojdipus.

- 280 Pravično si dejal, a siliti bogov
 ne more pač nihčē, če nočejo sami.

Zbor.

Še neko drugo misel razen te imam.

Ojdipus.

Četudi tri imaš, zamólči je nikar.

Zbor.

- Prepričan sem o tem, da ve Tejresias,
 285 kar vidi Fojbos knez; če njega vpraša kdo,
 je najbolj varna pot, gotovo zve, o knez.

Ojdipus.

Počasnim me ne šteji, sem storil tudi to;
 na Kréontov nasvet poslal sem dvakrat ponj
 in čudno se mi zdi, da ni že davno tu.

Zbor.

- 290 Vse stare, prazne čenče drugo je, kar vem.

Ojdipus.

Katere? Saj za mé je važna vsaka stvar.

Zbor.

Ubit je bil, so rekli, od nekih potnikov.

Ojdipus.

Sem slišal tudi jaz, a priče ni nikjer.

Zbor.

- Če količkaj strahu pozna njegova vest,
 295 če kletev tvojo sliši, kljuboval ne bo.

Ojdípus.

Če strah ga ni dejanja, strah ga ni besed.

Zbor.

Poglej, sedaj je tukaj, ki ga bo odkril;
že peljejo preroka božjega do nas,
ki sam od vseh ljudi resnico vso pozna.

(Stari, slepi Tejresias prihaja z desne strani, vodi ga neki deček. Hkrati gresta z njim tudi oba poslanca.)

Ojdípus.

- 300 Tejresias, vse veš, kar praviti se sme
in kar je skrito nam na nebu, vrh zemljé!
Četudi ne z očmi, a v duhu mesto zreš,
kakó bolno trpi; da reši, ščiti ga,
ti sam si, božji knez, le tebe našli smo.
305 Četudi nisi slišal od poslancev teh,
je Fojbos nam dejal, ko vprašali smo ga,
da rešili se bomo od bolezni le,
če bomo zvedeli, kedo je Laja ubil,
kaznujemo ga s smrtjo al izženemo.
310 Ne skrivaj torej nič, kar mórda veš od ptic
al kar drugače veda tvoja ti pove!
Daj reši sebe, mesto, reši i menè,
daj reši mrtvega, gnusobo odpravi vso!
Vsi v tvojih smo rokàh; in če pomaga kdo,
315 ki ima oblast in moč, je to najlepši trud.

Tejresias.

Kàk grozno je, da veš, če škodi to, da veš!
To vedel sem že davno, a pozabil sem,
drugače bi ne prišel nikdar sèm. Gorje!

Ojdípus.

Pa kaj ti je, da prišel tàk obupan si?

Tejresias.

- 320 Domov naj grem, dovóli! Vsak bo svojo bol
najlaže nosil, ti in jaz. Ubogaj me!

Ojdípus.

Krivičen, nehvaležen mestu skažeš se,
čeprav te je vzgójilo, ako ne poveš.

Tejresias.

- Ne bom, ko tudi tebi škodi tvoj ukaz;
325 da ne bi tudi meni tàk zgodílo se —
(Hoče oditi).

Zbor

(mu stopi naproti).

Ne hodi, pri bogovih, če ti znano je!
Pred tabo tu klečimo, prosimo te vsi.

Tejresias.

Ko nič ne veste vsi. Skrivnosti ne povem
nikoli svoje ti in hkrati zla za te.

Ojdipus.

- 330 Kaj praviš? Torej veš, povedal pa ne boš?
Uničil bodeš mesto, ljudstvo res izdal?

Tejresias.

Ne maram žalostiti sebe in tebe.
Kaj siliš torej v me? Saj jaz odkril ne bom.

Ojdipus.

- 335 Hudoba vseh hudob — saj skalo bi celó
razjezil láhko s tem — ne boš povedal nam?
Ne ganejo te prošnje, trdosrčnež ti?

Tejresias.

Mišljenje moje grajaš, svoje jeze pa
ne vidiš, ki je v tebi, karaš pa mené.

Ojdipus.

- 340 Kdo ne bi se razburil vzpričo teh besed,
ko slišim, da za mesto mar ti prav nič ni?

Tejresias.

Saj prišlo bo samó, četudi jaz molčim.

Ojdipus.

Kar prišlo torej bo, odkriti moraš mi.

Tejresias.

Zdaj nič več ne povem. In jázi se zato,
razgrajaj, kakor hočeš, básni in divjaj!

Ojdipus.

- 345 Zamólčal nič ne bom, ták jeza me drži,
kar vidi moj razum. Takó se meni zdi,
da ti sokriv umora, storil si ga ti,
samo osebno ne; če ne bi bil pa slep,
bi rekel, da izvršil ti si sam zločin.

Tejresias.

- 350 Resnično? Drži se razglasa, rečem ti,
ki prej si ga razbobnal, ter od tega dne
ne smeš več govoriti s temi, ne z menojo,
ker ti si oni gnus, ki zemljo to mori.

Ojdipus.

- 355 Nesramnež, kák izbléknil si besedo to?
Boš mogel li uiti kam pred kaznijo?

Tejresias.

Ušel sem: moč resnice nosim v srcu jaz.

Ojdipus.

Odkod si zvedel to? Iz vede menda ne!

Tejresias.

Od tebe, ki si silil, naj povem nerad.

Ojdipus.

Kaj rekel si? Ponóvi, slišim naj jasno!

Tejresias.

360 Razumel nisi prej, al skušal bi me rad?

Ojdipus.

Povedal bi težkó. Še enkrat mi povej!

Tejresias.

Morilec, ki ga iščeš, ti si sam, trdim.

Ojdipus.

Radósten pač ne boš, če dvakrat to poveš.

Tejresias.

Naj dalje govorim, da jezen boš še bolj?

Ojdipus.

365 Le, kolikor želiš, saj prazne čenče so!

Tejresias.

Z najljubšimi občuješ, pravim, brez sramu,
ne veš pa, nič ne vidiš, kam zabredel si.

Ojdipus.

Li misliš, da boš pravil vedno to vesel?

Tejresias.

Gotovo, če resnica káko moč ima.

Ojdipus.

370 Ima jo, ne pa ti, ker ti si skregan z njo,
ki slep si na ušesih, umu in očeh.

Tejresias.

A ti si siromak, ki daješ psovke mi,
kot kmalu jih poslušal sam iz ust boš vseh.

Ojdipus.

375 Za té je večna noč, da škodil mi ne boš
in drugim ne nikdár, ki zrejo solnca luč.

Tejresias.

Usojeno ti ni, da bi te vrgel jaz,
Apolon je močan, da láhko to stori.

Ojdipus.

Je izmislil to si Kreon ali mórda ti?

Tejresias.

Ne škodi nič ti Kreon, ti le sebi sam.

Ojdipus.

- 380 Bogastvo, čast vladarska, veda drugih ved,
v zavisti polnem svetu više cenjena,
kakó pri vas goji se nevoščljivost zla,
če radi te časti, katero mi kot dar
je izročilo mesto, prosil nisem je,
385 nekdanji moj prijatelj, zvesti Kreon, zdaj
prevarati me hoče, páhniti skrivaj,
ko tega vedeža, spletkarja je poslal,
berača zvitega, ki gleda le na to,
kakó bi kaj dobil, pri vedi je pa slep!
390 Povej mi, kje si vendar prerok zanesljiv?
Kakó pa, da meščanov rešil nisi ti,
ko pela strašno pesem tukaj je pošast?
In vendar, da uganko rešil ono bí,
preroškega duha potreba je bilò,
395 ki nisi ga imel — pokazal si — od ptic
in bog ti ni ga dal. Ko prišel sem pa jaz,
nevednež Ojdipus, ustavil sem jo koj,
a rabil nisem ptic, povedal mi je um.
Zdaj pahnili bi me rad, ker upaš, da boš stal
400 pri kraljevem prestolu, Kreon pa na njem.
Preganjala s solzámi bosta gnus oba,
kot mislim, ti in on! Če star se ne bi zdel,
bi koža ti čutila, kaj spletkariš zdaj.

Zbor.

- Kot nam dozdeva se, je srd narekoval
405 besede ostre temu in tebi, Ojdipus.
A tega treba ni, skrbimo bolj za to,
kák réšili najboljše božji bi izrek.

Tejresias.

- Čeprav si ti vladar, enakost naj velja,
takó odgovorim, to moč i jaz imam.
410 Apolonu le služim, suženj nisem tvoj
in treba ni, da varih Kreon moj bi bil.
Ker s tem si me psoval, da slep sem, to povem:
ti gledaš, a ne vidiš, kam zabredel si,
kje dom sedaj je tvoj, s kom v hiši skup živiš.
415 Poznaš li stariše? Kakó sovražen si
na zemlji svojim dragim in v kraljestvu senc!
Prokletstvo matere, očeta tvojega,
ta dvojni strašni bič izžene te nekoč,
ki gledaš luč sedaj, potem boš pa temò.

- 420 Kje luka je na zemlji, kje Kitajron kak,
 kjer žalostni tvoj klic odmeval koj ne bo,
 ko zakon boš spoznal, nesrečni zakon svoj,
 ki v dom te je pripeljal, srečo ti kažoč?
 In drugega še zla koliko ne poznaš,
 425 ko lastni svoji deci, sebi boš enak!
 Zato Kreónta zmerjaj in menè naprej!
 Povem ti, da človeka sploh pod solncem ni,
 ki bedneje bo padel kakor ti nekoč.

Ojdípus.

- Kdo more to prenesti, to poslušati?
 430 Poberi se! Ne greš brž, da ne vidim te?
 Od moje hiše proč, odidi, kjer si bil!

Tejresías.

Saj tudi ne bi prišel, pa si klical me.

Ojdípus.

Da klatil boš norosti, nisem vedel prej,
 nikdár poslal po tebe ne bi bil sicér.

Tejresías

(odhajaje).

- 435 Neumen sem, pa bodi, kot se tebi zdi,
 a starišem sem tvojim čisto pameten.

Ojdípus.

Katerim? Daj ostani! Kdo me je rodil?

Tejresías.

Rodil te in uničil hkrati dan bo ta.

Ojdípus.

V ugankah in nejasno vedno govoriš.

Tejresías.

- 440 Saj ti si vendar mož, ki zna najbolje to!

Ojdípus.

Le zmerjaj s tem, kjer našel boš, da velik sem.

Tejresías.

In ravno sreča ta uničila te je.

Ojdípus.

Če mesto s tem sem rešil, mar mi ni za to.

Tejresías.

Odhajam torej. Deček, pelji me odtod!

Ojdípus.

- 445 Le pojdi! Če si tu, oviraš me samó;
 če greš, ne boš več žalil, delal sitnosti.
 (Ojdípus odide, a slepi Tejresias tega ne vé.)

Tejresias.

- Povedal bom ti prej, po kar sem prišel sèm,
 ni strah me pred teboj, ne boš mi storil nič.
 Povem ti torej to: Ta mož, ki iščeš ga
 450 že davno, mu groziš, razglašáš javno vsem,
 ker Laja je ubil, je tukajle pri nas.
 Naselil se je tu kot tujec, pravi se,
 a kmalu se pokaže v njem tebanska kri.
 Ne bo vesel te sreče. Gleda, a bo slep,
 455 bogat sedaj je mož, a šel bo kot berač
 v tujino in kazála palica bo pot.
 Pokázalo se bo, da oče je in brat
 otrokom lastnim hkrati, da je sin in mož
 od nje, ki mu je mati, da morilec je
 460 očetov in soprog žené očetove.
 Le pojdi, premišljuj to! Ako sem lagál,
 mi reci, da sem prerok, ki ne úme nič.
 (Odide na desno.)

Zbor.

- Na kóga pač
 misli proroška skalna jama v Delfih,
 465 ki storil je
 z róko krvavo ta zločin zločinov?
 Silnéje kot kónj pekèt,
 hitreje kot vetra piš
 beži naj v zavetje!
 Saj Zevsov potomec je planil za njim
 470 s plamenom in bliski, orožjem strašnim;
 z njim smrt gre pregrozna,
 ne bo ji ubéžal

- Nedavno glas
 prišel je sèm od belih glav Parnása,
 475 ki pravi nam:
 iščíte vsi nevidno sled morilca!
 Po gozdu se klati kod,
 po jamah, pečéh tiči
 kot bik, da se reši.
 Sam tava nesrečnež z nesrečno nogó,
 480 pred rekom proroškim iz Delfov beži,
 a vedno ga gleda,
 mu glávo obleta.

485		Strašne reči,	strašne zares
		modri je mož,	vedež odkril.
		Prav govori,	ali je laž?
		Kaj naj na to	rečem, ne vem.
	V skrbbeh	gledam vse to,	kaj je sedaj, kaj bo prišlo.
	Imel	kakšen prepír	
490	je	Polibov sin	z Lajem kedaj, kregal se z njim?
	Ni -	koli do zdaj	nisem še čul.
	Ka -	kó naj tedaj	vérujem to, kje je dokaz,

495 da Ojdi pu čast, slavno ime krátiti smem,
 Lábdaka sina pa s tem maščeval temno bi smrt?

 Zevsu sevé znano je vse,
 Fojbos pozna smrtnikov bol;
 500 da od ljudi prérók bi kák
 vedel mordà več kakor jaz,
 Ne bo mnenje to res. Mož od možá moder je bolj,
 le to, mislim, velja.

505 O - čitajo mu, jaz pa verjel tega ne bom,
 na - vede dokaz trden naj prej.

 Kri - lato pošast videli smo javno nekoč;
 510 da moder je mož, ljubi naš rod, jasno je vsem:
 torej očital mu níkdar ne bom, češ da je slab.

(Dalje.)

ARISTOTELES.

DR. J. SAMSA.

I. Aristotelovo življenje.

»Cato, Plato, Cicero, summus Aristoteles« — tako proslavlja dijaška pesem najslavnejšega modrijana vseh časov — Aristotela. Filozofija, ki jo je Sokrat začel, Platon nadaljeval, je Aristoteles nanovo zamislil, popravil in vsa vprašanja, ki se tičejo človeka, sveta in boga, strnil v nov veličasten modroslovni sestav — zmerni realizem —, ki mu do danes bujna filozofska špekulacija (umevanje) ni izpodmaknila tal; nasprotno, Aristotelovo modroslovje je še vedno nekaj korektiv in ventilator vsega filozofskega razvoja. Koga bi ta globoki mislec ne zanimal?

Aristoteles se je rodil l. 384. pr. Kr. v traškem primorskem mestu Stagiri, zato ga pogosto imenujejo Stagirit. Njegov oče je bil zdravnik makedonskega kralja Aminta. Očetov poklic je brez dvoma igral važno vlogo pri duševnem razvoju mladega Aristotela, saj je bil tudi največji naravoslovec starega veka. V 18. letu je prišel v Atene in postal Platonov učenec. A globokoumni učenec je kmalu spoznal, da je nauk njegovega učitelja o samostojnem bistvu idej nevzdržljiv; in to je glavna, temeljna razlika med Platonovo in Aristotelovo filozofijo. Leta 343. ga je poklical makedonski kralj Filip za vzgojitelja svojemu sinu Aleksandru. Na ma-

kedonskem dvoru je ostal Aristoteles do Aleksandrovega odhoda v Azijo. L. 335. se je vrnil v Atene in tu v svetišču Lykeion ('*Ἀπόλλων Λύκειος*, — odtod licej) otvoril svojo filozofsko šolo, ki se imenuje peripatetiška (*περιπατεῖν* — sprehajati se, sprehajaje se je razpravljajal s svojimi učenci znanstvena vprašanja). V tej dobi so nastali njegovi obširni filozofski in naravoslovski spisi, ki dajejo sijajno izpričevalo njegovemu vseobsežnemu duhu. Vsled svojih imovinskih razmer in zvez si je mogel omisliti sredstva za proučevanje znanstvenih vprašanj, bil je prvi, ki je imel večjo knjižnico. Umrli je kmalu po smrti svojega gojenca Aleksandra Velikega v mestu Halkis na otoku Evbeji l. 322., nekaj mesecev po Demostenovi smrti.

Iz Aristotelovih spisov nam odseva čist z n a č a j, globok r a z u m, vseobsežno z n a n j e, ki si ga je mogel pridobiti le z neumorno pridnostjo.

II. Njegovi spisi.

Aristotelovi spisi obsegajo pet debelih zvezkov, peripatetik Ptolemajos iz 1. ali 2. stoletja po Kr. pravi, da so obsegali Aristotelovi spisi tisoč knjig (knjiga v pomenu Cezarjevih knjig »de bello Gallico«). Berlinska akademija znanosti izdaja od l.

1882. spise grških razlagalcev Aristotelovih, ki obsegajo triintriideset zvezkov. V tej zbirki takoimenovanih Aristotelovih spisov pa so poleg Aristotelovih tudi spisi njegove šole, zlasti njegovega učenca in slavnega botanika Teofrasta (372—287), ki je podedoval Aristotelovo knjižnico. Po njegovi smrti je dobil Aristotelove spise neki Nelevs iz troadskega mesta Skepsis; ta jih je iz strahu pred pergamonskimi kralji, ki so — kakor danes Američani — hoteli po celem svetu pokupiti dragocnosti in znamenitosti, skril v klet. Tu jih je za mogočnega Sula (138—78) našel Apelikon, Sula jih je prinesel v Rim; Tiranion iz pontskega mesta Amisos in Andronikos z otoka Rodos pa sta oskrbela novo izdajo.

Ta zbirka obsega sledeče spise: 1. logični spisi (kategorije, analitika, topika); 2. naravoslovski spisi (fizika, o nebu, o

duši, o živalih); 3. metafizični spisi; ime »metafizika« (ki nam pomeni danes tisti del filozofije, ki razpravlja o zadnjih vprašanih bitja kot takega, t. j. samega na sebi, pride odtod, ker so te razprave v Andronikovi zbirki prišle za fizičnimi spisi (*τὰ μετὰ τὰ φυσικά*); 5. etika (naravoslovje), 10 knjig, izdal njegov sin (Nikomadova etika); politeia (državoslovje), 8 knjig; 5. o govorništvu, o pesništvu.

Vsi ti spisi so bili prvotno učne knjige za Aristotelove učence. Od teh spisov je Aristoteles sam izrecno ločil svoje »izdane« spise, namenjene širjemu občinstvu, deloma v obliki dvogovora. Pod Aristotelovim imenom se nam je ohranilo tudi mnogo pisem in nekaj pesmi; koliko je tu vmes pristnega Aristotelovega blaga, si učenjaki še niso na jasnem — adhuc sub iudice lis est.

(Konec.)

KOST.

PROF. FR. PENGOV.

Človeško telo kakor tudi telo više razvitih živali obstoji iz meče in okostnice. Slednja ne zastira samo najnežnejših organov, možganov, hrbtenjače in kostnega mozga, ampak nudi tudi vsemu telesu potrebno oporo, ker tvori njegovo ogrodje. Vsled zemeljske privlačnosti mora namreč nositi naše telo samo sebe kot breme in če bi ga ne opirale kosti, bi se sesulo na kup. Ribe ne potrebujejo okostnice, ki bi jih držala po koncu, kajti vodni vzgon uničuje težnost. Na stote težke velebobtnice v japonskih morjih so popolnoma brez koščenega ogrodja. Velike ribe, kot so somi in skati, imajo samo mehak, hrustančast skelet, ribe-kostnice pa nimajo kosti zato, da bi jih nosile, ampak jim rabijo kot plašč za plemenite organe in kot podlago za močne mišice, s katerimi se gibljejo.

Kost nastane iz hrustanca. Premnogim vodnim živalim zadostuje hrustančasto ogrodje kot telesna opora; bitjem, ki žive na prostem zraku, pa hrustančevina

ne zadostuje. Saj pa tudi presega kost hrustančevino i po trdnosti i po prožnosti. Tlakoporna trdnost kosti je podobna tisti, ki jo ima kovno železo in presega hrustančovo tlakopornost šest- do sedemkrat; prožnost kosti pa je trikrat večja od elastičnosti medu. Vzrok temu pa je ustroj in kakovost temeljne snovi, v kateri so kostne stanice.

Temeljna snov sestoji iz organske in iz anorganske tvarine. Že organski del kosti je trdnější od hrustanca, odločilne pa so za trdnost kosti njihove anorganske soli; te sestavlja po veliki večini (do $\frac{9}{10}$) fosfornokislo apno, ostali del pa je zlasti apnenčev karbonat in oglenčevokisla magnezija. Tudi to, da je kostna osnova sestavljena iz sosrednih plojk (lamel), pripomore mnogo k njeni trdnosti. Kost je tedaj tvarina, ki ima nenavadno veliko nosilnost. S koščeno okostnico je dal Stvarnik v mnogo manjši množini materiala živalskemu okostju mnogo večjo trdnost nego

z uporabo hrustanca. Šele tvarina, trdna kot kost, omogoča večjim živalim življenje na kopnem.

O sestavi kosti se lahko prepričaš sam s poskusom: Ako položiš svežo živalsko kost za dalje časa v razredčeno solno

Trg na Detvi.

kislino (HCl), se raztope polagoma njene prstene (rudninske) sestavine, preostane pa upogibljivo telo, ki ima še vedno obliko kosti. Če kuhaš to v pregretem kropu (nad 100°C vročem) v Papinovem loncu, dobiš kostni klej ali lim. — Če pa ravno isto svežo kost žariš na ognju, potem zgori organska tvarina, ki je dala v prvem slučaju klej, preostanejo ti pa prstene (anorganske) sestavine, ki tudi ohranijo obliko kosti. Dočim daje kostni hrustanec ali oseini našim kostem prožnost jekla, jim pa daje kostna prst trdnost kamna. Zato so kosti tako čudovito odporne bodisi proti tlaku (udarcu, sunku, padcu) kakor tudi proti upogibu.

Dokler si še mlad dečko, imajo kosti primeroma malo apnenih soli, a več vode in hrustanca, zato so zelo prožne. (Kosti kunca, starega 2 do 4 leta, vsebujejo še 20 do 24% vode, kosti starejšega kunca, starega $6\frac{1}{2}$ do $7\frac{1}{2}$ let, le še 14 do 17%.) Vsled tega si mladi nepridiprav ne bo zlozil zlepa noge; toda napačna telesna vzgoja, n. pr. nerodno držanje telesa pri sedenju, enostranska noša večjih tovorov uteg-

ne vkljub vsemu nasprotnemu stremljenju narave spačiti otroku kosti. S starostjo se nabira v kosteh vedno več kostnih prsti; zato so kosti starih ljudi krhke in lomljive.

Pri angleški bolezni (rhachitis) se useda v kosteh premalo anorganskih soli, zato ostanejo nožice šibke in se rade krivijo; posledica je mnogokrat trajno pokvečeno telo. Mladi živini (prašičkom, teletom), ki boleha na tej bolezni, pomaga kmetovalec s pokladanjem drobno zmletega klajnega apna.

V naravi opazamo splošno prelepo smotrnost, s katero je mnogokrat v zvezi velika varčnost. To velja n. pr. za debelost pri kosteh. Sam Galileo Galilei (1564 do 1642) nas je prvi opozoril na dejstvo, da je pri večjih živalih okostnica razmeroma močnejša nego pri manjših, in je to tudi mehanično utemeljil.

»Lahko je dokazati,« piše učenjak, »da ne more ne samo človek, ampak celo narava raztegniti velikosti svojih bitij preko določenih meja, ne da bi si izbrala za to trdnejšo tvarino in ne da bi jim dala obenem čudaško (monstrozno) debelo obliko.« Velike in debele kosti predstav-

Kostelik.

ljajo že same na sebi precejšnjo težo, in če bi prekoračile neko mejo, bi mogla nositi okostnica ravno še samo sebe, ne pa več ostalega telesa, razen če bi bila iz trdnejše snovi. Ako si naslikaš okostnici povodnjega konja in pa, recimo, hrčka v

enaki absolutni velikosti drugo vstric druge, opaziš prav natančno, da je okostje manjše živalce ustvarjeno mnogo bolj nežno. To se da tudi s številkami potrditi: teža okostnice v primeri s celim telesom znaša pri ročki 7'9 odstot., pri hišni miški 8'4 odstot., pri kuncu, ki tehta 1 kg, 9 odstotkov, pri 2 kg teži mački 11'5 odstot., pri mlademu jazbecu s težo 4'8 kg 14 odst., pri človeku 17—18 odst.; ali vzemimo drugo vrsto, ptice: pri palčku znaša to razmerje 7'1 odst., pri petelinu 11'7 odst., pri gosi 13'4 odst. Seveda velja to le pod enakimi statičnimi pogoji. Kajti tujen (morski pes), ki se giblje večinoma le v vodi, na kopnem ga pa njegovo okostje nosi le za največjo silo, ima, četudi tehta približno toliko kot odrasel človek, vendar primeroma mnogo lažje okostnico, 11 odstotkov vse telesne teže. Srečnemu pač pomaga voda nositi pezo življenja.

Narava gospodari varčno, vselej tako, kakor je primerno namenu. Če že mora rabiti trdne, debele kosti, ki jih pregibajo krepke mišice, potem štedi kolikor le more goče s težko maso, ki tvori kosti.

Ako si ogledaš notranjost kosti ravno zaklanega vola, najdeš v nji rdečo, gobasto koščeno maso, posebno na koncih sklepov. Ta masa se da rada vtisniti, lahko jo režeš z nožem. In vse to je v sklepih, ki morajo vendar v prvi vrsti nositi telesno težo, vzdržati največji tlak in teg! Nepoučenemu človeku se mora dozdevati to na prvi pogled nesmiselno. In vendar je ta ustroj mnogo boljši in smotrnejši, kakor pa če bi bila vsa kost trda in masivna.

V našem telesu zlasti stegnenica in obe golenici (piščal ter mečnica) niso masivne, ampak votle, napolnjene s kostnim mozgom. In vendar predstavljajo predvsem te kosti dva stebra, ki naj nosita časih težko telo skozi dolga desetletja. Ali pa taka oblika (votla) ne škoduje trdnosti kosti? Nikakor ne. Skušnja namreč uči, da prenaša cev, ki nima pretanke stene, isti tlak kot enako dolga masivna palica, ki bi jo lahko napravili iz materiala cevke. Ker so pa cevi mnogo odpornejše

proti prelomu, zato nam je koristna oblika votlih kosti jasna na prvi pogled, zato srečavamo to obliko tudi v rastlinstvu (žitna bilka je votla, votlo je steblo pri ustnaticah, n. pr. mrtvi koprivi itd.).

Pojasnimo zadevo malo natančneje. Ista količina, n. pr. lesa ali železa, ki bi nosila v obliki masivnega droga s premerom 80 kot nosilec teže 10, nosi, ako ji damo obliko votle cevi z vnanjim premerom 100 in svetlobnim premerom 60, težo 17; ako pa napravimo iz istega materiala cel sestav, namreč 10 cevi, ki jih vtaknemo drugo v drugo s skupnim premerom 200, more nositi ta zistem celo težo 31 enot. Tako se stopnjuje odpornost enega in istega materiala od 10 do 17, da, do 31! — Pa uporabimo sedaj gorenji masivni drog kot podpornik in recimo, da prenese 10 enot (kilogramov ali drugačnih uteži); v 2. gornji obliki nese 21 enot, v 3. obliki pa celih 60!

Moderna tehnika sestavlja žerjave, železne mostove, Eiffelnove stolpe, orjaške kolodvorske lope itd. ne iz solidnih, masivnih stebrov in gred (tramov), ampak uporablja votle stebre in celo množico posameznih ogrednih tramičev. Skušnja in matematični proračun sta pokazala, da prihajajo posamezni deli pokončnih stebrov in vodoravnih gred v poštev in sodelovanje v zelo neenaki meri: skoro samo one partije, ki leže med takozvanimi tlakovnimi in tegnimi črtami, so obremenjene, druge pa skoraj ne pridejo v poštev za delo.

Te razmere je inženir že dobro poznal in jih uporabljal v praksi, preden so odkrili naravoslovci, da je tudi v okostnici višjih vretenčarjev uporabljen material natančno po zakonih mehanike.

Dolge kosti naše okostnice, ki delujejo kot stebri-podporniki, so cevaste kosti, kojih votlino izpolnjuje pri človeku mozeg, pri pticah pa zrak; to so votli podporni stebri arhitektov. Tramiči (lamele) gobastega dela v kosti, takoimenovane spongioze, na koncih dolgih kosti in v kratkih kosteh, pa niso urejeni kar brez

reda, ampak so razpeti v takih smereh, kot jih zahteva delovanje dotičnega kostnega dela; te smeri so istovetne s tlakovnimi in tegovnimi črtami, v katerih delujejo bremena in sile na kosti. Tako deluje n. pr. vrat (del stegnenice med sklepno

Procesija na Detvi.

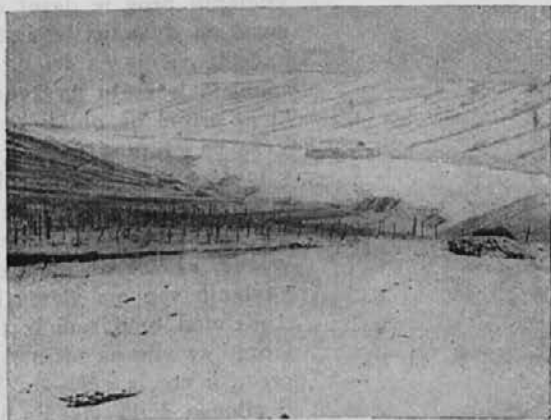
glavico in deblom kosti) pri stegnenici nalik tramu-nosilcu pri žerjavu. Kompaktni plašč stegnjenice ni nič drugega kot množica močno skupaj stisnjenih tlakopornih tramičev v obliki cevi.

Na podbudo svojega rojaka Culmana, utemeljitelja »grafične statike«, to je nauka, ki preiskuje in določa napetosti posameznih delov v kakem nesočem sestavu (kot so n. pr. mostovi, železne strehe itd.), je preiskal curiški anatom Meyer l. 1867. koščeno gobasto plast bolj natančno in našel čudoviti red, o katerem smo govorili že zgoraj. Culman je naročil svojim učencem, naj narišejo v sliko »žerjava«, ki naj mu dajo obliko človeške stegnenice tlakovne in tegovne črte, kakršne jim bo veleval natančen preračun. Ako bi primerjali to sliko mehničnega dvigala (žerjava) z Röntgenovo sliko stegnenice v podolžnem prerezu bi se ne mogli prečuditi dovolj, tako lepo se ujema v obeh slikah smeri vseh črt in vseh nastalih pravokotnikov.

To se pravi z drugimi besedami: mi,

ubogi ljudje uporabljamo ves napor svoje bistroumnosti in učenosti, da bi prihranili pri mostovih, stolpih in drugih zgradbah z natančnim preračunanjem vseh naponskih razmer kolikor mogoče mnogo materiala in dela, z eno besedo — stroškov. Po dolgem prizadevanju se nam je posrečilo. Na podlagi teh statičnih zakonov zidamo sedaj predrzne mostove z orjaškimi loki, pri kojih veličastnem pogledu nam tolče srce glasneje od upravičenega ponosa. A naposled se je odkrilo, da je to, kar smo mi z vročimi boji priborili šele pred malo leti, izvrševala mati-narava že tisočletja v svojih delih. V svojem lastnem telesu nosimo celo vrsto takih statičnih čudes, kosti kot nosilce, grede, oboke, mostove itd.

Ni čuda, da je Culman ob odkritju teh dejstev vzdiknil ves navdušen, »da mu ni njegovo znanstveno delo prineslo nikoli bolj veselega presenečenja, kot v trenutku, ko je videl pred seboj čudovito soglasje med naravo in med plodovi svojih grafostatičnih raziskovanj«.

Detvansko pokopališče.

Mi pa lahko še dostavimo, da se nam je v navidezno tako preprosti kosti odprla nova veličastna slika božje modrosti.

Viri: Hesse-Doflein, Tierbau und Tierleben I. Dr. H. Dekker, Der Mensch. Dr. E. Müller, Über den Bau der Knochen.

HOMERJEVA ILIADA.

PROF. FR. OMERZA.

SPEV XI.

(Dalje.)

Zarja se dvigne tedaj iz postelje kneza Titona,
da bi bogovom brž luč in smrtnim rodovom prinesla.
Zevs pa odpošlje Prepír tja k ladijam brzim Ahajcev
strašni, ki v rókah vihti znamenje pogubnega boja.
K ladiji stopi nato Odiseja z veliko pošastjo,
— kajti v sredini stoji — da sliši povsod se ga lahko:
tja do Ajanta šatorov, ki Télamon oče mu slavni,
hkrati i do Ahileja, ki ladje na skrajni sta točki
vun potegnili razmerne, zaupno na moč in junaštvo.
Tukaj obstane zdaj bog ter glásno in grozno zakliče,
zvonko tako, da podžge Ahajcu s tem vsakemu v srcu
moč in pogum, da nikdár ne odneha boriti se v boju.
Slajši postane jim boj v trenutku, kot da bi vrnili
v votlih se ladjah domov v preljubo očetno deželo.

15. Tudi Atrejevič vpíje in vrste Ahajcev priganja,
naj orožé se za boj, sam v bron se blesteči obleče.
Najprej okoli golen golenjake si dene prelepe,
ki jih držale so skup na členkih srebrne zapone.
Vzame nato si oklep in obleče okoli ga prsi,
lí mu ga Kiníres dal kot dar je nekoč gostoljubni.
Kajti na Kipros je čul, kar pravilo krož se je daleč,
da nameravajo v Trojo odpluti sinovi Ahajcev;
torej zato ga je dal, da kralju bi skazal uslugo.
Vdelanih prog je deset iz temnega višnjevca gori,
vmes pa dvanajst iz zlata in dvajset iz belega cina;
kače iz višnjevca tri na vsaki se strani mu prsi
spenjajo k vratu navzgor, ki čisto so mavrici slične,
ki jo pripel na oblak Zevs v znak je ljudem umrljivim.
Vrže na rame si meč in zlati na njem se mu žebli
v jasnem svetlikajo blesku, a nožnica vsa je srebrna,
ki na jermenu visi mu zlatem ponosno ob strani.
Ščit vsekričen nato, prav lep, umeten in silen
vzame, ki vije na njem obročev deset se iz brona,
vdelanih vanj pa glavíc je dvajset iz belega cina,
sredi med temi sedi iz temnega višnjevca ena.
Gorgo se vije na njem z ostudnim obrazom kot venec —
groza ji zre iz oči — a Strah in Trepét sta ob robu.
S silnega ščíta visi pa jermen srebrni privezan;
kača se vije na njem iz višnjevca z glavami tremi,
zró pa na desno in levo, iz enega vrata rastoče.
Štirigrebenasto dene, dvokrivno čeládo na glavo,
z repom od konja, in čop kar strašno mu miga od zgoraj.
Sulici vzame si dve, okovani na koncu z železom,
močni, preostri, in bron odseva v daljavo do néba.
Zraven grmita silnó boginji Atena in Hera,
kralja da vsi naj časte Mikene, na zlatu bogate.

47. Svojemu vsakdo skrbnó med njimi vozniku naroča,
naj zadržujejo konje ob jarku lepo urejeni,
sami hitijo pa peš, opravljeni dobro z orožjem.
Preden zasije še zor, neznansko vpitjé se razlega.
Onkraj ob jarku se v red postavijo prej kot konjiki,

kmalu nato pa konjiki dospó. In strašno vrvenje
Kronov jim sin povzroči, ko pošlje visoko iz zraka
roso napito s krvjo, ker sklenil je namreč, da vrgel
v Hada domovje bo glav nešteto junaških borilcev.

56. Vrste Trojancev med tem uredi se pri gričku na polju.
Hektor jih veliki zbira, Polídamas dalje brezgrajni,
tretji Ajnejas, ki ljudstvu kot bog je trojanskemu v čislih,
Pólibos, božji Agénor in Akamas, hrabri mladenič,
sličen bogovom nesmrtnim, Antenorja trije sinovi.
Hektorjev vidiš zdaj ščit, ki povsod je razmeren, pri prvih.
Kot če posveti kedaj iz oblakov se zvezda pogubna
v blesku prelepem, a koj se v oblake spet senčnate skrije:
Hektor se ravno tak zdí, ki zdaj se prikaže pri prvih,
zdaj ga pri zadnjih zazreš, ko daje ukaze; in v bronu
ves se sveti kot blisk ščitonosca Zevsu očeta.
67. Kakor če dvoji ženjci, na koncih nasprotnih pričenši,
delajo dolge redí na njivi bogatega kmeta,
ječmen koseč al pšenico, in padajo snopi na gosto:
tak si Trojanci drevé in Ahajci moreč se nasproti,
ni ga, ki zdajci bi beg prišel mu pogubni na misel.
Vrsti obeh sta enaki, a divji so kakor volkovi.
Smeje vesel se Prepir, ki spremlja ga stok, ko to gleda;
kajti edin od bogov slučajno navzoč je pri boju,
drugih pa videti ni, vsi namreč brezskrbno sedijo
v svojih sobanah domá, kjer vsakemu ravno posebe
krasna palača stoji po brdih goratih Olimpa.
Zevsu očitajo vsi, ki v črnih oblakih stanuje,
češ da bojno želél nakloniti je slavo Trojancem.
Kaj je očetu to mar? Na stran se umakne od drugih,
zase posebe sedi, ponosen na svojo mogočnost,
gleda na mesto Trojancev in dalje na ladje Ahajcev
ter na bleščeči se bron in one, ki mró in morijo.
84. Dokler je jutranja zarja in dan jim še sveti narašča,
dótlej zadevajo kopja, a ljudstvo obojih umira.
Kadar pa lačni drvar pripravlja si borno kosilo
tamkaj v globelih gorá, ko róke njegove so site
sekanja dolgih dreves, navoli se duša mu dela,
želja pa lačno srcé po sladkem mu kruhu objame:
takrat pa z lastno močjo prederejo črto Danajci,
druge po vrstah bodreč. In prvi med nje Agamemnon
vrže se zdaj in ubije Bienorja, ljudstev pastirja,
kmalu za njim pa še druga Ojleja krotečega konje.
Stopil je namreč z vozá in njemu nasproti bil Ojlevs.
Ko pa pred njega drevi, mu sulico v čelo porine;
bronasti vendar pa rob ne more prestreči mu kopja,
šlem mu predere takoj in hkrati še kost, da možgane
v glavi oskruni mu vse. Premaga ga v strastnem napadu.
99. Tadvá na mestu pusti Agamemnon, knez med junaki;
prsa se jima blešče, ker srajco je slekel telesu,
sam odhiti pa naprej, da Isa in Antifa ubije;
Priama sina sta to, en pravi in en nezakonski.
Skupaj na enem sta vozu: ko konje drži nezakonski,
Antifos krasni bori se. Ahilevs obadva je nekđaj
zvezal na strmem pobočju bil Ide z mladikavim šibjem —

pasla sta namreč ovce — a vzel je od njiju rešnino. Sinko Atrejev tedaj, oblastni vladar Agamemnon, prvega v prsi zadel je s sulico zgoraj nad seskom, Antifa pa ob ušesu udari in z voza prevrne. K njima takoj prihiti, da vzame prekrasno opravo, ker ju pozna že od prej, ko ju videl pri ladjah je urnih, ko je pripeljal oba brzonogi Ahilevs od Ide. Kakor raztrga lahko ti lev nedorastle otroke urno bežeče košute, ko z močnim pograbi jih zobom, ko do brloga dospé, in vzame jim nežno življenje; dasi je blizu mordà, ne more pomoči jim mati; sama se namreč boji, trepet polasti se je grozen; bliskoma skoči, beži čez les in gosto grmovje, da jo zaliva kar pot, ker zver jo mogočna preganja: njima Trojancev tako ni nihče zabranil pogina, ampak sami še beže pred groznim navalom Argejcev.

122. Zdaj pa Pejsándra dobi in Hipóloha stalnega v boju; sina Antimaha sta razumnega, ki je pred vsemi branil, da Héleno spet Meneláos dobi zlatolasi, v nadi, da dal mu zlatá Aleksándros bo, krasna darila. Tega sinova tedaj ujame vladar Agamemnon. Skupaj na enem sta vozu in skušata voz obdržati; vajeti svetle iz rok so zdrsnile namreč vozniku, konji pa plašno zbeže. Kot lev pridrevi zdaj naproti jima Atrejevič hrabri. Z vozá ga poprosita milo: »Milost, Atrejevič, skaži in vredno si vzemi rešnino! Dragega dosti blagá v Antimaha namreč je hiši, brona in mnogo zlata in kovanega težko železa. Tega podaril bi rad kot nešteveno rešnino ti oče, sámó če sliši, da živa pri ladjah sva votlih Ahajcev.«
136. Kralju tako govorita, ko solze zalivajo lica. Sladke so njune besede, a grenek je glas, ki odvrne: »Če sta Antimaha torej razumnega vidva sinova, ki je zahteval nekoč v posvetu Trojancev odločno, ko je pri vas Menelaos kot sel z Odisejem bil božjim, naj umoré ga takoj, da ne sme se vrniti k Ahajcem, plačajta vidva zločin, ki oče ga vajin je storil!«
143. Pravi in hkrati Pejsandra z vozá na zemljo porine, ko ga je v prsa zadel, in znak se prevrne na zemljo. Brat zdaj brž skoči z vozá, a vendar na tleh ga ubije, roki odseka mu meč in glavo odbije od vrata, sune kot valjar z nogó, da dalje kota se med četo.
148. Tadvá pusti in hiti, kjer vrste so najbolj številne, hkrati za njim pa drevé možje z golenjaki Ahajci. Pešci zdaj pešce moré, ko sila priganja jih k begu, voz pa za vozom hiti — in prah pod nogámi se dvigne, ki ga kopita z zemljé so dvignila konjska doneča — sulico divje vihteč. A širni vladar Agamemnon vedno pritiska in bije, a hkrati Argejce podžiga. Kot če poguben požar se vname kje v drevnatem gozdu: veter povsod ga vali in nosi, drevesa pa gosta padajo vred s korenino, ko ognja naval jih pritiska: glave Trojancev tako na begu pred sinom Atreja padajo, širnim vladarjem, a konji s ponosnimi vrati

sami po potih tekó in prazni vozovi drdrajo;
 vrlih voznikov več ni, tam mrtvi na zemlji ležijo.
 Mnogo pač ljubši pogled za jastrebe kot za soproge.

163. Hektorja Zevs pa je proč od praha in kopja odpeljal,
 proč od morilnega kraja, krvi in bojnega hrupa.
 Sin pa Atrejev silnó pritiska, podžiga Danajce.
 Oni ob znamenju Ila, prastarega Dárdana vnuka,
 sredi čez bojno ravan, ob smokvi naprej se podijo,
 strastno si mesta želeč, a vedno naprej Agamemnon
 glasno kriče jih podi krvav na rokâh nepristopnih.
 Ko pa dospejo med tem do Skajskih že vrat in do hrasta,
 prvi tedaj obstojé in čakajo druge za sabo,
 ki pa še sredi poljan kot krave boječe bežijo,
 ko jih napódlil je lev, ki v nočni prikral se je temi;
 vse je pregnal, a bedni pogin se le eni pripravlja;
 tilnik ji zlomi najprej, ko z močnim pograbi jo robom,
 slastno povžije ji kri in celo drobovje poslednjič:
 tak je vladar Agamemnon Atrejevič, ki jih pritiska;
 zadnji med njimi je mrtev, ko mož se za možem umika.
 Mnogo naprej jih z vozâ in znak jih popada veliko,
 sin jih Atrejev podira, ker kopje povsod mu razsaja.

181. Ko pa na tem je že bil, da k mestnemu pride obzidju,
 oče bogov in ljudi se s sedeža krasnega dvigne,
 stopi iz širnih nebes in usede na vrh se visoki
 Ide bogate na vrelcih, v rokâh ima strelo gorečo.
 Irido pošlje takoj zlatokrilo in to ji naroča:
 »Stopi mi, Iris ti urna, in Hektorju to-le naznani!
 Dokler razločno bo videl, da ljudstev pastir Agamemnon
 sredi pri prvih divja in vrste junakov podira,
 naj se od zadaj drži, ostalo pa ljudstvo priganja,
 naj le s sovraği bore med boja se močnim vrvenjem.
 Kadar pa skoči na voz, ko sulica morda ga sune
 al pa puščica zadene, mu moč bom naklonil in zmago.
 Dolgo moril bo tako, da k ladijam pride zavitim,
 solnce zaide v zaton in sveta temâ se razgrne.«

195. Pravi in sluša takoj brzonoga kot veter ga Iris,
 z Ide nemudoma gre in napoti se v Ilion sveti.
 Hektorja božjega najde, razumnega Priama sina,
 tamkaj na vozu z uprego in dobro zloženimi deli.
 Blizu pristopi in pravi nato brzonoga mu Iris:
 »Hektor, Priamov sin, ki meriš v razumu se s Zevsom,
 oče poslal me je Zevs, naj to ti povem obvestilo.
 Dokler razločno boš videl, da ljudstev pastir Agamemnon
 sredi pri prvih divja in vrste junakov podira,
 vzdrži se boja dotlej, ostalo pa ljudstvo priganja,
 naj le s sovraği boré med boja se močnim vrvenjem.

(Dalje.)

IZ POETIKE.

DR. IV. PREGELJ.

Moderna drama.

Otroci, ki se igrajo na paši roparje, indijance, lovce in zverjad — glej jih, ali niso nekakšni mali Sofokleji, ki je sam ustvarjal besedilo in vsebino svojih iger in jih tudi igral? Vojak rezervist se vrne domov in pripoveduje. Če je pesnik in umetnik, bova rekla, da bo svoje pripovedovanje vzobličil epsko v romanu, noveli, epu. Mati ob otrokovi zibeli poje. Če je začutila ob svojem rojstvu dihalir-ske Muze, bo pela s svojo besedo prav svojo lastno pesem. Otroci pa, ki se igrajo na paši roparje, ki govorijo, kakor bi bili

Detvanski mladeniči.

zares roparji in delujejo, kakor bi res napadali in grozijo z rokami in kretnjo in pačenjem lica in našemljanjem golobradih obrazkov, otroci, pravim, so mali dramatik. Ali zdaj razumeš, zakaj in kako je to, da govorimo o treh vrstah pesništva? O Homerju epiku, o Prešernu liriku in Medvedu dramatičnu? Pa še to premisli in se vprašaj: kakšna razlika je med Gregorčičevo odo »Oljki«, ki jo slučajno prepisuješ, in isto »Oljko«, če jo deklamiraš, dobro deklamiraš? Kadar deklamiraš, prednašaš dramatično, v govorjeni in igrani besedi. Če le malo premisliš to reč, boš spoznal, da dramatična umetnost

ni tako brez vsake krvne zveze z liriko in epiko, da more in da vsebuje dramatika lirske in epske elemente, da se v dramatici nekako vežejo in zlijajo v neko novo harmonijo zvoki epičnega zvona in lirske harfe in piščali, skratka, da je dramatika — v drzni podobi povem — nekaka vélika maša: pevci na koru, duhovnik pred oltarjem, njegov pozdrav »Dominus vobiscum« in pevski odzdrav »Et cum spiritu tuo«. (Drzno podobo vsaj v toliko podprem, da povem in zaupam: grška drama se je razvila iz religiozno misterične liturgije in srednjeveška narodna igra se je izcimila iz cerkvenih obredov — iz pasijona — vélikega tedna). Zato se ne čudi, če slišiš včasih, da je dramatika najvišja in po svojih svojstvih najpopolnejša oblika pesništva. Tega ti tu ne bom dokazoval; moja težka naloga je, uvesti te v moderno dramo in v moderne drame zanimivem razvoju, v najmodernejšo: naturalistično dramo in simbolistično dramo. Pa je že tako na svetu, da je mogoče vsako zel in vse označiti z jasno določno besedo, término, da pa vendar ni na svetu nič takega, ki bi zrastle iz nič, na novo, neorgansko. Zato potrpi in preberi še nekaj uvodnih vrstic in ne samo konca te razprave, četudi si morda malce v sorodu mladim ljudem, ki začenjajo brati roman pri zadnjem poglavju... Prelepo slovensko narodno balado o Rošlinu in Verjanku poznaš! **Mati:** Kaj če to bit', kaj hoč'va st'rit, Ti si premlad se oženit', jaz sem prestara, se možit'! **Sin.** Le, mati, oženite se, vzemite, kogar hočete, le hudega Rošlina ne. To je uvod in šele sedaj začne balada pripovedovati: **A mati** nič ni marala itd. (Prim. podobne balade: Viliñi kralj, Edward, Balada [Bevk, »Dom in Svet« 1918]!) Glej ga, kaj pa če bi midva zdaj podobno dialogizirala evangelijsko priliko o izgubljenem sinu. Glej, tako. **Izgubljeni sin.** Drama v štirih slikah (de-

janjih, činih, aktih). Osebe: Oče, mlajši sin, starejši sin, vinski prijatelj, dve svinji (!).

I. a) Oče (sedi pred hišo, ko se vrne mlajši sin s polja in vrže poljsko orodje vstran in stopi pred očeta. Oče začuden, dobrohotno popustljiv). Dober večer, moj sin. Si že gotov?

Sin. Pri moji veri, oče, prav nič se Oče, gotov! (Hudobno zahrbtno.) Če Bog dá, za vselej gotov pri nas.

Oče. Kako to misliš, moj sin?

Sin. I no! Proč pojdem. Danes sem štiri in dvajset let star.. Izplačajte moj del, štejte doto.

Oče (se dvigne; star, upognjen). Greh je, moj sin, tako se norčevati s starcem očetom.

Sin. Pri moji veri, oče, prav nič se ne šalim.

b) (Starejši sin pride in posluša resen.)

Oče (starejšemu). Ali si slišal tudi ti? Ali je res, da hoče od hiše? itd. ...

Star. sin. Oče, pustite ga, naj gre. Naj gre, nezvesti sin, nevredni!

Ml. sin. Grem! Še to uro! Pa zato, ker nočem tebi služiti.

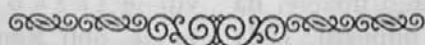
Kaj sva spoznala iz teh pogovorov? Spoznala sva tri osebe, spoznala njihov značaj, vzrok spora med mlajšim sinom in starejšim. Vzrok, da je sklenil mlajši sin oditi po svetu, je njegovo drugorojenstvo. Njegova odločitev je začetek neke vrste dogodkov, nekega dejanja. To dejanje bo seveda, če se bova držala strogo evangeljske vsebine, samo nerodna dramatisacija epične prilike. Če hočeva napraviti res dramo, morala bova značaje samostojneje prilagoditi neki kavzalni zvezi dejanja (izgubljeni sin) in protidejanja (oče, starejši sin). Vsebinsko povedano, približno tako: Oče prekolne kot v odgovor sina in ga požene še tisto uro z njegovim deležem od hiše. Sin gre in čuti, da je hipoma ugasnila v njem moč, veruje v silo očetovega prekletstva in gre, gre brez upa zmage, zablodi, obupa. V najhujši bedi ga obide rahlo upanje, da bi se vrnil in da bi mu oče odpustil. Toda misel na skopega, trdega brata, mu ugasne

iskro upanja in izgubljeni sin gre, vzame pas in se obesi. A oče? Oče je medtem obžaloval in se je odločil, da pojde za nesrečnim sinom. Toda starejši sin je starca begal, da naj se ne poniža sramotno. A starec se je vendar odločil, skrivaj odšel in šel in šel, a prišel — prepozno. Starejši sin je ostal zvest sebi. S pikro ciniko racionalnega egoista izve za očetovo in bratovo smrt in meni hladno: »Življenje, čudna igra! Jaz nisem kriv! Prvorojeni sem bil. Moja je bila pravica. In jaz sem bil močen. Onadva pa sta umrla, ker sta bila slaba. Tako je življenje, tak je zakon. Samo močni naj živijo! Tako, glej, sem ti spakedral sveto vsebino evang. prilike prav v načinu Wildejeve Salome v besedilo in vsebino moderne igre («Nietsche«!), da na tem namenoma z moderno dramatsko rutino presnovanem dramatičnem objektu (fabula) spoznaš, kako približno si sledita v tragediji dejanje in protidejanje, kako raste zaplet, dozori v gotovi sceni ali prizoru do viška (peripetija) in se nato razplete preko retardirujočega momenta do katastrofe. Če se poglobiš s svojo fantazijo v ta moj površni načrtni vzorec, boš spoznal, da je dobra kavzalna tragedija vse nekaj več kakor pa samo drama »Izgubljeni sin« v 4. slikah: I. Očetov dom, II. Gostilna in vinski bratci, III. Izgubljeni sin na paši, IV. Vrnitev. Očetov dom. Zato ni dovolj, da pesnik razdeli snov, katero namerava obdelati dramatično, v tipično shematičnost vsake klasično zgrajene igre (razvojni moment, rastoče dejanje, višek, padajoče dejanje, katastrofa), treba je veliko več. Prava tragedija mora ta formalni shematizem tako ukvasiti v snovnost tragičnega dejanja, da vtis kakorkoli še manjše shematičnosti ugasne v elementu borbe, igre, življenja, ki se v kaki potencirani priliki vrši pred najinimi očmi, osvaja neposredno moje in tvoje srce. To napraviti je težko in zato so dobre tragedije in še bolj komedije tako redke... Vse druge zahteve, o katerih govori dra-

maturg, so nekako podrejene temu kategoričnemu imperativu v dramatiki. Tri take postave se navajajo: enotnost dejanja, kraja in časa. Eno edino glavno dejanje je pogoj smotrene igre, ki ni morda farsa ali satira ali romantičen dovtip. Krjavelj in beračica, Nande in rokvnjači, Martin Krpan in cesar v eni igri — kako neki bi to moglo biti? Nasprotno pa gre: Kvas (glavno dejanje), Krjavelj, deseti brat itd. (stransko, paralelno dejanje). Prim. Schiller V. Tell: a) Tell, b) Rudenz, c) Švicarji! Kaj pa časovna enotnost? Grki so igrali cel dan. Gledalci so sedeli od jutra do večera v gledališču. Videli so torej dejanja približno dvanajst ur. Če bi bil Aristotel določneje povedal, rekel bi bil, ker je bil Aristotel: Dobro! Igra traja dvanajst ur, naj vsebuje zato življenje, dogodek dvanajstih ur. Corneille pa ni pisal svojih dram za Parižane, ki bi sedeli celo noč v gledališču. Zato je moral grški postulat še bolj poostriiti, recimo tako: Predstava tri ure, ergo tri ure dejanja. A to ni šlo lahko! Kaj pa Shakespeare? Prvo dejanje ob Cezarjevi smrti. Recimo vsaj dva dni pozneje Antonijev govor in potem katastrofa pri Filipih... To bi lepo prirastla k sedežu, če bi hotela gledati Shakespearja dosledno tako, kakor bi zahteval njegovo uprizoritev pedantni Francoz, če bi bil Shakespearjevo svobodo sploh priznal. Če greva še dalje do Ibsena, našla bova pri tem vprašanju novo zanimivost. Neka njegova igra traja na odru celo dlje nego življenje! To pa zaradi zastora in premorov. Zanimiv študij sicer, a ne mudiva se več ž njim in zapišiva le eno: dogodki v igri si morajo vsaj tako slediti, kakor so se dogajali, časovno: dveh istočasnih dogodkov v dveh prizorih, ki si sledita, ni mogoče uprizoriti, še manj prizor, ki je časovno spredaj, igrati za prizorom, ki je časovno zadaj. Moj ljubi! V romanu je to mogoče! V romanu smeš tudi hoditi

s čarobnimi Chamissovimimi škornji iz Pariza v Alžir in nazaj v Trst, pa koj nato v Tokio. Kaj pa na odru? Igralci Shakespearjevih odrov so to delali. Oder je bil tu. Tablica spredaj je povedala — kakor pri naših kinematografih — da smo zdaj v »Veroni«, in koj nato v drugi sceni, recimo, je snel spreten režiser tablico in napisal »Rim« in občinstvo je bilo zadovoljno, verjelo je, bilo je bolj sorodno grški publiki, nego francoska, ki je zahtevala enotnost kraja, stalno scenerijo, bilo je bolj umetniško, kakor mi, ki ljubimo kino in balet, če ga sploh ljubimo še. Tudi glede enotnosti kraja povem kot posebno nujnost le to: drame s petdesetimi scenerijami ti ne bo uprizoril na naših odrih nihče, in če jo bo —, pri petem prizoru jo odkuri občinstvo, kajti pavze naših odrov trajajo od deset minut do dobre pol ure in še nekaj minut čez, kar sem vse doživel, prenesel in pretrpel iz gole ljubezni do naših ljudskih odrov. Oder in igra pa sta se v tisočletjih naše kulture razvijala; zgodba tega razvoja je zgodovina dramskega pesništva.

Heroje dramske umetnosti moraš poznati vsaj imenoma, svojstva raznih nacionalnih dram vsaj približno dobro ločiti: grška drama (Ajshilos, Sofokles, Evripides, Aristofanes), rimsko-grška (Seneca, Plautus, Terentius), srednjeveška krščanska (narodna [pasjon], pustna, humanistovska (pozneje jezuitska), španska (Lope de Vega, Calderon), francoska (Corneille, Racine, Voltaire, Molière), angleška (Shakespeare), italijanska (Goldoni, Gozzi, Alfieri), klasicistična nemška (Lessing, Goethe, Schiller, Grillparzer), moderna (romantična [Hugo]), osodna igra, meščanska tragedija, družabna, socialnonaturalistična, nacionalno ruska (Tolstoj), severnjaška (Ibsen, Björnson, Strindberg), simbolistična (Maeterlinck) itd., itd. (Konec.)

ZLAGANI ZGODOVINSKI IZREKI. VINKO ŠARABON.

Neprestano imamo na jeziku izreke raznih zgodovinskih oseb, vedno jih ponavljamo, in vsak, ki bi ga vprašali, bi prisegel na to, da so dotične osebe te besede

Detvanski možje.

res izgovorile. Če gremo pa stvari do dna, vidimo, da je vse skupaj samo prevara in goljufija.

Pa začnimo. Nekoč so krožila po dvorih pisma, ki sta si jih baje pisali Marija Terezija in njena hči francoska kraljica Marija Antonija. Sedaj vemo, da sta ti pismi potvorjeni. Kako so pa že prej dvomili o njih resničnosti, nam priča izrek Sainte-Beuvea, ki je rekel: »Če bi mi kdo pokazal pismo Henrika IV., v katerem pravi: 'Hočem, da ima vsak kmet ob nedeljah pišče na mizi', potem sploh ne bi čital naprej; kajti že vnaprej bi vedel, da je pismo potvorjeno.« Hotel je s tem povedati, da ne verjame niti na pisma Marije Terezije in Marije Antonije, pa tudi ne na domnevani izrek Henrika IV., ki ga pa čitamo danes v vsaki zgodovinski šolski knjigi. Henrikov izrek beremo prvič šele 71 let po njegovi smrti in niti Voltaire ga v svoji l. 1723. v Rouenu izišli Henriadi ne omenja.

Ravno taka je, če slišimo kaj o Ludoviku XIV.; vsak takoj pravi, da je rekel: »L'état c'est moi« — država sem jaz. Ludovik je bil pa posebno v prvih letih svo-

jega vladanja vse prej kakor pa bahač, vedel je, da bi se bil s takimi besedami samo osmešil. Pravijo, da je rekel Ludovik te besede kot šestnajstletni deček 13. aprila 1655 v parlamentu. Tedanji njegov govor je bil sicer moški in jako odločen, a teh besed ni bilo slišati. Sicer je nastopal pozneje, kot da bi jih bil govoril, a govoril jih ni. Tudi Voltaire, ki je pisal veliko delo o Ludoviku in ki pripoveduje marsikako anekdoto o njem, ne ve o tem nič poročati.

Če kakšen zgodovinar govori v šoli o švedskem državniku Aksel Oxenstjerna (Oksenšerna) ali pa če sploh v kakšni družbi pride govorica nanj, vsak bo citiral njegove besede, ki jih je baje pisal svojemu sinu: »Ljubi sin, Ti ne veš, s kako majhno pametjo se vlada svet«; in da bi bila stvar še bolj verjetna, so stavek napisali kar latinsko: An nescis, mi fili, quantula prudentia mundus regatur. Pregledali so vsa Oxenstjernova pisma, nahajajoča se v kodanjski biblioteki, ker ta

Detvanska fanta.

izrek le ni hotel izginiti. Prebrali so vse, kar je bilo latinskega, švedskega in tujejezičnega, a omenjenega stavka ni bilo zaslediti nikjer. Zvedeli so potem, da tega

Oxenstjerna sploh govoril ni; pač pa se je papež Julij III. nekako tako izrazil. Neki portugalski menih ga je pomiloval, da ga teži vlada nad vsem katoliškim svetom, in rekel mu je: »Čudil bi se Ti, če bi vedel, s kako malo pameti se vlada svet.«

Nerazdružljiva s Cezarjem sta pa Rubikon in stavek: »Kocka je padla ali kocka naj pade.« Te besede je baje izrekel Cezar, jahajoč čez Rubikon, ko je citiral neki Menandrov odgovor. Če pa pogledamo Cezarjevo »državljansko vojsko«, smo kar presenečeni, ko Cezar Rubikona niti ne omeni in sploh nanj ne misli in da tudi ničesar ne ve o kaki odločitvi, ki bi bila v zvezi z Rubikonom. Ta trdovratna govorica je nastala šele po Plutarhu, ki je pa pisal več kot sto let po Cezarjevi smrti in seveda ni mogel vedeti, kaj je takrat Cezar mrmral, ko je šel nad Pompeja.

Ali je že kdo slišal ime Galileo Galilei brez pristavka: »Eppur si muove« — in vendar se vrti, namreč zemlja okoli solnca? Baje je to rekel l. 1633., ko so zavrgli njegov nauk o gibanju zemlje okoli solnca. V resnici pa je prvi te besede izgovoril abbé Traily v Parizu l. 1761., torej 128 let za Galilejem.

V protestantskih knjigah čitamo skoro na vsaki strani, da je bilo geslo jezuitskega reda: Namen posvečuje sredstvo. Zastonj so jezuitje izjavili stoinstokrat, da to ni res. Imeli so prav, ta izrek beremo šele v slavnem delu Pascalovem »Lettres provinciales«. Imel je navado in namen, prebrskati vsa

še tako neznatna dela španskih in flamskih jezuitov, in kar je dobil tam, vse to je pripisal potem jezuitom v splošnem. Pa tudi Pascal ni dobil tega izreka v nobenem delu kakega jezuita, samo enkrat polaga sam nekemu jezuitu na jezik besede: Mi popravljamo napake sredstva s čistostjo namena.

Tudi novejši izreki niso nič bolj zanesljivi. Cambronne je baje rekel pri Waterloo: »La garde meurt et ne se rend pas« — garda umrje, a se ne vdá. V resnici je pa ustvaril ta stavek l. 1815. šele časnikar Rougemont, dočim je Cambronne na poziv, naj se vdá, veliko bolj nakratko odgovoril, tako nakratko, da tega ne moremo tukaj zapisati.

Goethejeve zadnje besede »Več luči!« so si razlagali tako, kakor bi bil imel pred očmi prosvetljenost človeštva. Zadnje besede je prav za prav govoril svoji snahi in so bile zelo nedolžne; rekel ji je: »Daj mi svojo ročico — gib mir deine kleine Pfote!« Njegov izrek »Mehr Licht!« so napravili šele pozneje iz neke opazke, izrečene njegovemu slugi: »Odpri vendar še drugo oknico, da pride več luči v sobo.«

Koliko je še takih izrekov, ki jih blebetamo kar tjavendan in o katerih niti ne razmišljamo, ali so bili sploh mogoči ali ne! Pa če jih navajajo drugi ljudje, magari tudi »izobraženci«, to še nič ne dé; najžalostnejše je pač, da jih kvasijo naši zgodovinarji po šolah in tako pomagajo širiti zgodovinske laži ter jemljejo zgodovini njeno dobro ime.

KOZMISKE PESMI.

ČEŠKI ZLOŽIL JAN NERUDA,
PRELOŽIL AL. BENKOVIČ.

IX.

Všechny ty vířivé planety
s měsíci přílepký,
vylétly do světa širého
ze Slunce z kolébky.

Všechny ty vířivé planety
za svoji za dobu
slétnou zas ze světa širého
do Slunce do hrobu.

X.

Zem byla dítětem; myslela,
ona že vesmíru pyšný střed
a k vůli ní Slunce i obloha
a celý širý Svět.

Přišlo jí také už poznání,
divně se chvěje jí srdce dnes
a je jí jak panence rozkvetlé,
když vešla v první ples.

Po sále hvězdy se chechtají:
»Velký svět není jí ještě znám,
však — hezounká, milounká panenka —
Ty's za to známa nám!

Na Tebe my jsme už hleděli,
když byla's v poupěti drobný květ,
když rostla jsi do krásy — samý sen
a sobě celý svět!«

Měsíček čekal hned u vchodu:
»Panenko, žádám Vás, — ať tak dím —
za taneček první a poslední
a za ty mezi tím!«

XI.

Měsíček že je mrtvý muž?
A jeho pilné zaměstnání
při svatě lidstva osvětě?
Pak není širém ve světě
nad takové skonání!

Chtěl bych, až jednou dokonám,
— odpustte hvězdné touze —
jak Měsíc svítit lidstvu dál —
tak dlouze — ach tak dlouze!

IX.

Vse te krožeče premičnice
in meseci, njih pritikline,
od Solnca so iz zibelke
prišle v svetovne širine.

Vse te krožeče premičnice,
ko pride zanje doba,
iz širnega sveta v Solnce spet
se vrnejo do groba.

X.

Kot dete si Zemlja je mislila,
da je v vesmiru sreda sred,
da Solnce, nebo je zaradi nje
in celi širni svet.

A prišlo spoznanje je tudi njej.
prečudno ji danes srce drhti,
kot devi cvetoči ji je, kadar
na prvi ples hiti.

Heheče v dvoraní zvezdic krog:
»Neznan ji je veliki svet, seve,
toda — gospodična dražestna —
poznamo tebe me!

Me gledale nate smo že takrat,
ko bila si popek še, droben cvet,
ko krasno si rastla, polna sanj,
in sama sebi svet!«

Pri vratih je Mesec počakal jo:
»Gospica, jaz prosim vas za ples
najprvi in tudi za zadnjega
in za vse druge vmes!«

XI.

Kaj? Mesec je že mrtev mož?
Saj vendar živo se zaveda,
za ljudski je napredek vnet.
Tak konec! Široširni svet
ga nima takega izgleda!

Da zvezda sem, bi želel si,
da bi kot mesec jasni
po smrti ljudstvu dolgo še
sijal v svetlobi krasni.

XII.

Také to Slunce ohnivé
pomalu pousíná,
přijde i jeho hodinka,
zhasne a mrtvě zsiná.

A jen když za čas planeta
na prsa zpět mu skane,
zase pak dávným plamem svým
na chvíli ještě vzplane.

Ach což ta láska mateřská
přes časy, přes hrob hoří,
neumrazíš ji na horách,
neuhasiš ji v moři!

Matičce dášli do hrobu
na prsa dítě její,
ještě se vpadlé, ztělé rty
radostí pozachvějí.

XIII.

Oblaky Země jsou synové tkliví,
matičku Zemi si krví svou živí,
slzami smývají starobné vrásky,
mladí jí lice a svěží jí vlásy,
ve světův závratně vířivém honu
od věků přes věky do časův skonu
nesou si matku jak v bavlne měkce.

Oblaky, oblaky, labutí křídla,
šedivé hádanky, mlhová vřídla,
jíter a večerů zlacené znaky,
růžové kolébky, rakevní mraky,
nesete praotců poslední vzdechy,
nesete potomkům první jich dechy —
zdravím Vás, zašlosti, příšlosti lidská!

XIV.

(Mluvil člověk:)

Čím člověk já ve světě kruhu jsem?
mně skromnost má jazyk víže —
však pohleďte někam ke dvoru,
hned znáte, kdo sluha, kdo kníže.

Já Slunci a Siriu říkám »Ty«,
a ony! — vzdor skvělé záři
vždy pokorně stojí opodál
se služebným úsměvem v tváři.

XII.

Ognjeno Solnce tudi enkrat
polagoma ugasne,
ko čas mu napoči, obledi,
in smrti umre počasne.

Le kadar včasih mu planet
na prsi nazaj zaleti se,
v plamenu prejšnjem kratek čas
še enkrat razžari se.

Kako ljubezen materna
gori še onkraj groba!
Ne pokonča je morja, val,
ne gorskega zraka zloba.

Če materi dete v groba temo
na prsi deneš ljubeče,
še enkrat krog upadlih ust
veselje ji zatrepeče.

XIII.

Zemlje oblaki za mater skrbijo,
s svojo krvjo Zemljo mater redijo,
stare ji gube mijó njih solzice,
lase krepijo, pomlajajo lice,
v gonji nebesnih svetov vrtohlavi,
veke na veke, da čas se ustavi,
nosijo mater kot v pavoli mehki.

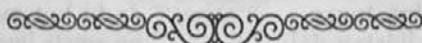
Krila labudja, oblakov koprena,
sive uganke, vretena megljena,
jutra, večera vi zlatnati znaki,
rožne zibelke, grobnice vi mraki,
zadnje vi nosite dedov izdihe,
deci pa prve njih dihljaje tihe —
vi, ki bodočnost in prešlost ste, — zdravi!

XIV.

(Človek je govoril:)

Kaj človek sem v krogu teh svetov?
Ne hvalim se skromen rad glasno —
poglejte na dvor, in kdo je gospod,
kdo sluga, takoj vam bo jasno.

Jaz tikam Solnce in Sirija,
a ona dva, dasi sta zlata,
pokorno stojita oddaljena,
služabniški se smehljata.

SLIČICE.

Tri suhe hruške.

Povem vam dogodbo, ki ni ne smešna in ne žalostna. Ko smo stali v dolgi vrsti, smo videli črno solnce in črne hiše. Take nenaravne prikazni niso bile redke pri nas. Ko smo posedli na zeleno travo, se je zdelo zeleno tudi solnce in nebo. Nekdo je trdil, da je z največjim trdom ujel dušo, da mu ni ušla med prsti. Mi smo bili blazni, ko smo ga poslušali z zanimanjem in mu verjeli.

Tiste čase se je dogodilo. Sredi pustega opustošenja je dobil eden izmed nas hlebec kruha. Nihče ne ve, če ga je ukradel, kupil ali dobil iz usmiljenja za hvalo božjo. Smejal se je, obiral odlomljeni krajec in stiskal ostanek pod bluzo in ga brnil pred onimi, ki so ga obstopili. Stegnili so po njem roke, suhe roke, prosili z besedo in očmi, silno željnimi očmi. Prepričevali so ga, da so mu najbližji prijatelji, znanci, bratje, očetje, sinovi... Niso pazili na brezmiselne besede, na stotisočere zlate obljube, opomine in grožnje... Postali so grozni in grdi, stiskali so pesti, kleli in rezali s strčečimi belimi zobmi... Nekdo je stegnil roko kot blisk in mu izvil krajec iz rok ter krohotaje pobegnil. Planili so za njim drugi kot volčje, da ujamejo mrvico od plena... vrgli so se v blato in oteptali dar božji...

Verjemite! Od tedaj, ko sem videl ta prizor, se ne lažem.

Kdo bo dal meni eno samo v blato steptano mrvico? Oni so mu prijatelji in še več, dolžen jim je bogzna od kdaj, smrt mu grozi, od volkov.

Približal se mi je, odlomil z naglo kretnjo kos kruha in ga podal.

»Na.«

Nisem vzel, da ne bi se žalostno pomotil. Zrl sem. Čudeži se godé. Ali sem njegov brat?

»Vzemil.«

Moja roka je vzela.

FRANCE BEVK.

»Hvala! Je moj? Koliko sem dolžan?«

»Nič.«

Usta so že ugriznila. »Čemu?« Jedel sem in lomil kosček za kosčkom.

»Ali ne veš, ko si mi dal tri suhe hruške?«

Morda. Stal je ob meni v dolgi vrsti in videl črno solnce in črno nebo. Pogledoval me je z dolgimi pogledi, kot bi bili umirajoči, ki so ležali kot breme na meni. Delila sva suhe hruške, ki sem jih imel od doma.

Vsi so molčali in zrl sm se kot znanci, ki imajo mnogo na srcu in ne najdejo besed. Zver se je pomirila in se zamislila vase kot ponosen jastreb v kletki. Le oči so begaje iskale nečesa...

Ko je postalo solnce zlato in nebo modro, sem sklenil, da vam povem to, da napišem nekrolog onim, ki niso umrli od krogle ne od jetike, ampak od mrzle vročine črnih in zelenih solnc. Razluščite ta čudni nekrolog, da vam se pokaže sto krivic in tisoč mrličev. Dovolj dela imate do smrti. Jaz pa ne mislim umreti, ko sem dal nekoč tri suhe hruške in jih je fant vklesal v srcé.

Tancaj, Marko!

»Tancaj, Marko!«

Velik krog delavcev, še večji krog poslušalcev. Marko se je dvignil; bil je velik, da so mu ogromne, žilave in porasle roke štrlele iz rokavov kot dva črna lesa. Zagorel obraz je plašno gledal krog sebe in zgibal nervozno; ustnice so se napele pod dolgimi pandurskimi brkami, obrvi so se naježile.

»Tancaj, Marko, tancaj!«

Pričel je plesati zdaj na eni nogi, zdaj na obeh in se pri tem zgibal na desno in na levo s skrivnostnimi kretnjami; bil je silno velik, močan in zagorel; pri tem je ječal s čudnim glasom, da ga ni mogoče popisati.

Sprva je bil smešen, potem grozen,

nazadnje vreden pomilovanja, ko se je razgorel, usopel, razpenil in padel na tla ves omotičen.

»Tancaj, Marko!«

Smejali so se, krohota se objemali, speli drug čez drugega... Hahahaha...

»Lojze, pika, poka.«

Ta je pogledal belo, nato pisano zavil oči. Zgrabil je, kar mu je prišlo v koščene, blede roke, trgal, planil na enega, ki pa se mu je vedno umaknil v pravi čas... Navalili so nanj, pogazili ga na tla in ga skoraj ubili, ki se je penil, rohnal, pulil travo in jo mašil v usta, dokler ni pristopil nekdo in dejal:

»Ljudje božji, ali ne delate greha?«

Kot da so vsi spoznali, da je v tem res greh, so odstopili. Tudi Lojze se je umiril, gledal je v tla in se umaknil, tresoč se v životu.

»Korporal,« je klical tretji. »Korporal! Tu notri je zaprt mož. Korporal!«

Hodil je po dvorišču in iskal drobtin v blatu. Če je našel kost, ki se je držala kita, jo je odgriznil in zagnal zopet.

»Korporal!« je odmeval njegov tenki, zoprni glas. Pozabil je ime, rojstni kraj in starost. Ko so ga podili, ni znal kam iti.

»Korporal, izpusti moža! Ali mu ni tema? Čemu si ga zaprl, korporal?« — —

Imel je ono majhno blodnjo, ki ji pravimo normarnost, katera ima pravico, da se krohoče in deli ljudi v norce in pametne. Veselo je, o bratje!

Tancaj, Marko!

Mati.

Vse je potrpel in vse pretrpel. Bili so ga z besedo in rokami. Luščili so mu telo in dušo. Ničesar več ni imel, ne spominov, ne skrivnostnih želja, ki se dolgo opletajo človeka iz zgodnje mladosti kot nepozabljena melodija. Takrat, ko so mislili, da je postal kamen ali mrtvo kolo, ki se suče od vetra ali vode, se je naenkrat dogodilo nekaj čudovitega, da smo zatrepetali vsi, zavzeli se vsi in se zamislili v njegov mili, zdaj tako okrvavljeni obraz.

Vsega oblitega s krvjo, zalitih obrvi in brk so ga pripeljali pred poveljnika. Od zvezanih rok je še puhtela kri, bajonet je bil rdeč do ročaja. Čez obleko se je poznal dolg curek.

Ponižne oči in mil obraz sta dobila ponosen izraz. Gledal je v oči, v dno oči in še globlje. Nihče bi ga ne mogel obsoditi. Kot da se je nalašč in za zabavo obliž z rdečo tekočino.

»Ali si...?«

Še predno je poveljnik izpregovoril, je pokimal in dejal: »Sem.«

»Kaj ti je storil, človek nesrečni?«

Gledal je in ni mu prišlo na misel, da bi odgovoril.

»Ali te je okradel?«

Odmajal je.

»Ali te je tepel?«

Odmajal je odločneje. Zdaj je imel že solze v očeh.

»Ali te je žalil?«

Pogledal je razprto in pripravil besedo, ki se je čudno lomila v grlu od neznanne žalosti in ogorčenja. Dvakrat so mu zatrepetale ustnice, in se zatlačilo v grlu, potem je bruhal.

»Mojo mater je klel...«

Potem je zamižal in obrnil glavo v tla. Vsi smo molčali in zrli brez besede in sapa. Straža je nehote stopila od vrat... Čakal je, da so ga peljali, kot je zapisano v pravici.

Možiček z obrito glavo.

Malenkost. Za dva milimetra je imel krajše lase kot mnogi drugi, ki so hodili svojo mirno pot po cestah in ulicah Ode-se, po izprehajališčih aleksandrovskega parka, obrežju in vrtih.

Tudi oni, ki so imeli le za en milimeter daljše lase kot on, so živeli mirno življenje. Ali oni, ki so imeli čisto obrito glavo kot on, a so znali skriti plešo pod vlasuljo, ali pod čepico, segajočo zadaj čisto do vratu, spredaj do čela in do ušes.

Ta možiček, ki mi je na misli — bil je resnično majhen, zelo majhen — je hotel ali ponevedoma razkril glavo, da se je po-

kazala svetla krogla, bela in gladka; njegov gladko obriti, drobno zgubani obraz je zrl smehljaje na Črno morje, na ladje v pristanišču, na pisano množico pod njim in za njim...

Zagledal ga je deček in pokazal s prstom nanj. Tovariši so obstali, mlajši in starejši.

»Pst!« Prst je pomeril na svetlo glavo.

»Pst!« Prst na usta. Trije so šli tiho po prstih, vsi trije so ga udarili nalahno po gladki površini glave.

»Luna!«

»Solnce!«

»Globus!«

Smeh. Možiček je občudoval morje, pristanišče in ljudi pod seboj; ko se je vzdramil, se je ozrl in ni bil hud. Smejal se je še on. Mladim ljudem je bilo to všeč. Ko so pristopili vsi in še nekateri zraven, so ponovili igro znova.

»Globus!«

»Solnce...«

Smeh je postal večji, udarci bolj trdi. Ljudje so se zgnetli v gručo. Gospodične so se smejale z zvonkim, razkošnim smehom.

Možiček je potegnil kučmo čez ušesa in jo tiščal z obema rokama, rdeč; smejal se je še vedno; celo glasneje se je smejal tudi on.

Vzeli so ga med se in ga peljali čez park, da bi jih gneča ne utesnila. Vzeli so mu kapo.

»Solnce!«

»Luna!«

Smeh. Ljudje so stali na potéh in se strinjali v kopice. Gospodične so se smejale še bolj prisrčno. Ko je zavil glavo v suknjo, so mu jo izmotali in topli z donečimi ploski, trdimi in mehkiimi...

Vsedel se je na klop in se smejal bolj

nego vsi drugi, drugačnega izhoda ni znal. Za hip so ga pustili. Nato se je spomnil zopet kdo.

»Solnce!...«

»Gospodje... prosim...« se je boječe branil in prosil v tistem smehu.

Gospodje so izgubili njegovo kapo, le tepežnice niso izgubili. Skoraj resen je postal njegov obraz in rdeč.

»Gospodje...«

»Luna...«

Gospodične so se smejale vse prelepo, pleša je bila res presmešna, gledalci preradovedni, južna kri prevroča.

»Gospodje...« je bil njegov smeh samo še v mišicah do ušes. Izmotali so ga iz srede; roke so segale od daleč in hotele postati deležne velikega užitka. Stopali so na prste, da bi ga videli, bil je neznano majhen in se je sključil še bolj.

Ko so prišli z njim do brega, se je nenkrat iztrgal in zbežal po lesenih stopnjicah, vodečih do pristanišča, ki je ležalo v solncu.

Vsi so obstali, še zvonek smeh je utihnil. Le za hip... Na zadnji stopnjici so ga ujeli, komičnega polstarca, predmet neizčrpnega smeha in kratkočasje, njega, ki je nosil iz neznanega vzroka dva milimetra krajše lase kot drugi.

»Globus!...«

»Solnce!...«

»Gospodje, gospodje...«

Iz vrta na visokem bregu je zvenel smeh.

»Luna.«

»Hihihi...«

Ujeli so ga in izpustili zopet... Lovili so ga čez pomole... ko je pritekel do morja, je planil vanj... Zvonki smeh je izginil v park.

SLIKE.

Blagor ubogim na duhu!

Stala sva s primarijem dr. K. ob oknu na hodniku norišnice in primarij mi je razkazoval skozi okno posebnosti svojih pacientov, ki so se mudili pravkar na dvorišču. Onstran ob oknu je bilo videti sestro usmiljenko v pogovoru z novim dušnim pastirjem bolnišnice. Primarij me je opozoril na sivolasega, boječje vljudnega bebca, ki je stopal matematično umerjeno od enega kota dvorišča do drugega in venomer štel na prste. Za hip je dvignil gla-

Detvanska mladeniča.

vo in sem videl njegovo lice in sem se začudil. Bilo je lice razumnega človeka, bilo je lice, utrujeno od misli, napornega umstvenega iskanja. Ozrl sem se po primariju. Sarkazem njegovih ustnic se mu je razvezal v prirojen mu ironičen nasmeh in je rekel:

»Kaj ne, inteligenten norec!«

»Zares, zamenjal bi ga, rekel bi, da je mislec.«

»Fuit!« je jeknil primarij in dostavil: »Stavil bi, da ste študirali njegove 'Teme-lje filozofije'.«

»Ni mogoče!« sem vzkliknil. Primarij

IV. PREGELJ.

mi je imenoval knjigo, ki leži doma na moji nočni mizici in iz katere znam cele odstavke na pamet. Primariju prirojeni sarkazem ob ustnicah je postal še pikrejši:

»Pazite! Morda boste še kdaj moj pacient. Svarim Vas! Vsaj onega 'Teme-ljev' ne študirajte preveč!« In zasmejal se je glasno in veselo, da sta se onstran zgani la usmiljenka in duhovnik. On pa je pokazal nanju in rekel: »In če bi radi vedeli, kako da je znorel, evo, naša sestra prednica Vam zna to čudovito genljivo povedati in se ne motim, če pravim, da prav zdaj novemu kaplanu pripoveduje baš profesorjevo zgodovino. Pojdiva tja. Boga tejši boste za poučno zgodbo ali kakor temu pravijo, za slučaj, ki ni slučaj.«

Primarij je najboljši človek in ga je treba le poznati, pa se človeku razvleče v njegovi družbi najtoplejše čuvstvo v srcu. In jaz ga, hvala Bogu, poznam. Šla sva po tlakovanem hodniku naokoli in srečala dvoje ali troje krotkih bebcev, ki se krečejo kot služabniki za opravljanje po bolnici. Z veselo šalo jih je ustavljal primarij: »Joža, noge boš odbrusil!« »Jezus, gospod, pa ne še tako kmalu?« »Kadar boš star devetdeset let.« In bebec glupi žalostno ob sebi navzdol. Primarij tolaži: »Dobil boš nove, Joža, ki ne bole. Hej, Joža, to bomo plesali!« »Plesali pa, gospod!«

Sestra prednica pa je pripovedovala tako: »Da, božji mlini meljejo gotovo. Pet knjig je napisal. V prvi je tajil vidljivi svet, v drugi je tajil dušo, v tretji je tajil Boga, v četrti je tajil Svetega Duha in v peti je tajil brezmadežno Spočetje. In glejte, zdaj šteje: Je Bog, ni Boga, je Bog, ni Boga, je Bog. In glejte, zdaj je ves besen, ker je doštel na mezinec, da je Bog. In zdaj se smeje, glejte, ker je mezinec skrčil in doštel, da ni Boga.«

»Amen!« jekne primarij. Sestra prednica ga pokara: »Ah, Vi, gospod doktor! Vi brezbožnež!«

In primarij, s svojim prirojenim sarkazmom ob ustnicah, se zasmije, zasmije tako, da mu stopijo solze v oči. In sestra prednica pozna te oči in te solze in potegne novega duševnega pastirja na stran in zašepeče: »Prečastiti, primarij je pravi oče nesrečnih bebcev in najboljši, razumete, najvernejši mož.«

Ne spominjam se, da bi bil kdaj zapustil katerokoli svetišče z bolj plemenitimi in toplimi čustvi, kakor sem tisti dan hišo umobolnih...

Blagor ubogim na duhu!...

»Mene je strah!«

V samotni kmečki hiši se je bil dogodil zločin. Našemljeni zlikovci so umorili mladega kmeta in njegovo ženo in oropali hišo. Triletnega sinčka so zaprli v prazen svinjak, kjer so ga našli sosedje polmrtega po treh dneh. Nikoli ni nihče izvedel, kdo so bili roparji. Otrok je okrevljal in rasel. Pa je bil slaboumen. Nikoli ne bom pozabil groze, ki se me je polastila, ko sem ga srečal prvič na samotni gozdni poti in je

planil sredi med robido, si pokril obraz in klical: »Mene je strah, mene je strah!...«

Kajn.

Preden je ubil Kajna svojega brata, je videl troje: Videl je volka, ki je raztrgal Abelu ovco in ga je opravičil: Lačen je bil. Potem je videl leoparda, ki je raztrgal volka, in ga je opravičil: Močan je bil. Potem je videl svojega brata, da je nastavljal leopardu, ga zadaval in si krzno odril v oblačilo. Pa ga ni opravičil, nego je rekel: »Ubil si prijatelja, ki te je otel volka!« Abel je odgovoril: »Gospod mi je dal oblast čezenj.« »Ne,« je odvrnil Kajna, »kaj ti je dala zvižgačo in zanko in si bil močnejši!« Abel je bil miroljuben in ni odgovoril. In Gospod je sprejel njegovo daritev, Kajna pa je prezrl. Žalosten in ljut je bežal Kajna v brlog; ni jedel, ni pil, ni molil in ni mislil, nego da je volk ubil ovco, leopard volka in leoparda Abel. Ko je stopil iz brloga, je videl, da je solnce kakor kri.

In je vzel kamen in stopil bratu za hrbet in udaril...

KREKOVA BINKOŠTNA PESEM. PROF. IV. DOLENEC.

Bilo je ob binkoštnih praznikih nekaj let pred svetovno vojsko. Krasno solčno jutro, dete vesne mlade, in imel sem nekaj dni počitnic! Treba je obiskati doktorja! Morebiti namerava kak izlet, kjer bo združil prijetno s koristnim; »kak lep shod« je imel po njegovem resnem zatrjevanju zanj zdravilno moč, tako da je premagal malo prehlajenje ali drugačno bolezen. Če se je med govorom dobro razgrel, da so mu stale debele kaplje po obrazu, je v ognjenem razlaganju svojega predmeta pozabil na bolehnost in vse.

Pridem skozi vrt po senčnih stopnicah v kuhinjo. »Ali je, oče' doma?« V Krekovi — ali prav za prav v Cilkini — vili smo klicali doktorja splošno za očeta; prebivalci v hiši so bili prav za prav stric in

teta in ena ali dve nečakinji, a vsi so tvorili vendar družino; to si jim moral priznati, če si videl, kak neprisiljen prijateljski, družinski ton je vladal v medsebojnem občevanju, družina pa mora imeti očeta!

»Ni ga več,« se oglasi Cilka, opravljajoč gospodinjstva jutranja dela. »Pred kratkim je še hodil po kuhinji gori in doli s peresom in tistole knjižico v roki. (Pri tem pokaže na molitvenik lične oblike, ki je ležal na stenski omarici.) Danes je za botra; Z—evemu Stanku veže birmo. Tistile molitvenik je pustil zanj in mu pred odhodom nekaj napisal.«

Vzamem knjižico v roko in berem notri pesem, napisano z drobno doktorjevo pisavo. Začudil sem se. Iz teh verzov ni došel mogočni govornik, ki je z umskimi do-

kazi, s srčnim ognjem in mojstrsko, čeprav improvizirano obliko govora, imel v oblasti tisočglave množice; iz teh ljubeznivih, iz srca vzetih besed je govoril — oče. Kdo ga ni poznal, našega prijatelja mladine, kak mil smehljalj mu je bil razlit po obličju, kadar je govoril z otroki, kako mu je žarelo široko odprto oko, uprto v otroka v ljubečem zanimanju? Prepisal sem si pesmico. Dotični list sem pozneje izgubil, a prijazni verzi so se mi vtisnili tako natančno

Tip starega Detvana.

v spomin, da mislim, da bi lahko garantiral skoro za vsako besedo, čeprav ne za ločila in razdelitev odstavkov. Po spominu sem objavil pesmico v »Mladosti« z dne 1. junija 1912, ne da bi bil avtorja, ki ga nisem vprašal za dovoljenje, izrecno imenoval. Danes ga lahko imenujem; pesmica nam bo pojasnjevala njegov značaj, zlasti njegovo ponižnost, zdravje in moč duha, ljubezen do dela in vir njegove moči: vero v Boga; svojega očeta bo branila pred mar-

sikom, ki doktorja ni poznal dovolj; nam pa bo zvenela v srcu kot naročilo dragega prijatelja.

To-le je bil napisal dr. Krek svojemu birmancu:

Ta lepi maj!

Po zemlji zelenje in cvetje,
nad njo pa dišave in petje,
povsod pa življenje in moč!

V pomladi, v mladosti cvetoč
si, Stanko, in dvojnega maja
Te mlada lepota napaja.
Ustavil bi rad Te na poti
in času potrli bi peroti...
Zastonj! Obsojen je cvet, da premine,
in Tvoja mladost, da izgine.

Porasteš, in črna in mrka
na srce skrb Ti potrka.
In sredi ljudi, ki plākajo,
ki znoj in kri pretakajo,
Te vroči boji čakajo.
Moči Ti je treba, moči!
Moj Stanko, ko jutri rokó
poklade Ti škof na glavó,
za moč poprosi Boga,
za močno telo in močnejše srce,
da močno ostane sred Tvojih vojska,
za druge mehko, trdo pa za se.

Moči Ti je treba, moči!
A pomni: Začetek krepkosti
zavest je naše slabosti.
Nikoli nikar ne pozabi:
Kot s prahom se veter igra,
tako nam življenje vihra;
ljudje smo betežni in slabi.
Močni pa smo v veri v Boga,
zaupanje Vanj nas krepča,
molitev poguma nam da.
Moj Stanko! Jutršnji dan
izprosi si, da boš močan!
Utrdi se, dušo prenovi —
Bog večni pa Te blagoslovi!

ODLOMKI IZ DEL CERKVENIH PISATELJEV.

FR. OMERZA.

Barnabovo pismo.

7. Vedite torej, otroci radosti, da nam je dobri Gospod vse naprej odkril, da bi spoznali, koga moramo za vse zahvaljevati in slaviti. Če je torej trpel Sin božji, ki je Gospod in bo sodil žive in mrtve,¹ da bi dala nam njegova rana življenje, verujmo, da ni mogel trpeti Sin božji kot zaradi nas.

Ko so ga križali, so mu dali piti kisa in žolča.² Poslušajte, kako so to pokazali svečeniki templja. Zapisana je bila zapoved: »Kdor se ne posti, bo poginil smrti.«³ To je ukazal Gospod, ker je hotel tudi sam darovati posodo⁴ svojega duha za naše grehe, da bi se izpolnila predpoda, katera se je zgodila na Izaku, ki je bil položen na žrtvenik. Kaj pravi torej pri preroku? »In jedo naj od kozla, ki se daruje na dan posta za vse grehe.«⁵ Pazite verno! »In jedo naj samo svečeniki vsi drob neomit s kisom.« Čemu? »Ker boste mene, ki bom daroval svoje meso za grehe novega ljudstva, napojili z žolčem in kisom,⁶ jejte vi sami, medtem ko se ljudstvo posti in žaluje v rasovniku in pepelu,« da bi pokazalo, da mora trpeti od njih. Kaj je ukazal, poslušajte! »Vzemite dva kozla lepa in enaka ter ju darujte, in svečenik naj vzame enega kot žgalno daritev za grehe.«⁷ Kaj bodo pa z drugim storili? »Drugi,« pravi, »bodi proklet.« Poslušajte, kako se kaže predpoda Jezusova. »In pljunite na njega vsi, zbadajte ga, zavijte mu glavo s škrlatno volno in tako ga iz-

ženite v puščavo.« In ko se to zgodi, odpelje tisti, ki nosi, kozla v puščavo, mu vzame volno in jo dene na grm, ki se imenuje robidnica, katere poganjke navadno jemo, če jih najdemo na polju; tako sladek je samo sad robidnice. Kaj je torej to? Poslušajte! Enega za daritev, drugi bodi proklet. In zakaj okrase tistega, ki bodi proklet? Ker ga bodo videli tistega dne v škrlatni, do nog segajoči obleki krog telesa in bodo rekli: »Ni-li to tisti, katerega smo nekoč sramotili, zbadali, opljuvali in križali? Resnično, ta je bil, ki je takrat rekel, da je Sin božji.« — Kako je namreč onemu podoben? Zato hoče, da sta kozla podobna, lepa, enaka, da bi se ustrašili nad enakostjo kozlovo, ko ga bodo videli nekoč prihajajočega. Glej predpoda Jezusa, ki je hotel trpeti. — Zakaj pa polagajo volno sredi trnja? Predpoda Jezusova je, dana cerkvi: kdor hoče sneti škrlatno volno, mora veliko trpeti, ker je trn strašen, in se je polastiti z bolje. »Kdor hoče,« pravi, »mene videti in priti v moje kraljestvo, me mora doseči z bolje in trpljenjem.«

15. Tudi o saboti je pisano v desetih zapovedih, v katerih je govoril osebno z Mozesom na gori Sinaju: »In posvečujte saboto Gospodovo s čistimi rokami in čistim srcem.«⁷ In drugje pravi: »Če bodo držali moji sinovi saboto, bom izlival svoje usmiljenje na nje.«⁸ O saboti govori v začetku stvarjenja: »In Gospod je naredil v šestih dneh dela svojih rok in sedmega dne jih je dokončal; ta dan je počival in ga posvetil.«⁹ Poslušajte, otroci, kaj pomeni to: dokončal je v šestih dneh. To pomeni, da bo v

¹ 2 Tim. IV., 1; 1 Pet. IV., 5; Dj. ap. X., 42.

² Mt. XXVII., 34, 48.

³ 3 Moz. XXIII., 29.

⁴ T. j. svoje telo.

⁵ 4 Moz. XIX., 7, 11.

⁶ 3 Moz. XVI., 7—9.

⁷ 2 Moz. XX., 8; 5 Moz. V., 12; Ps. XXIII., 4.

⁸ Jer. XVII., 24—25; 2 Moz. XXXI., 13—17.

⁹ 1 Moz. II., 2.

6000 letih dokončal Gospod vse; dan namreč znači pri njem 1000 let. To mi izpričuje sam, ko pravi: »Glej, dan Gospodov bo kakor 1000 let.«¹⁰ Torej v šestih dneh, otroci, v 6000 letih bo dokončano vse. In počival je sedmi dan. To pomeni: Kadar pride njegov sin in bo končal čas brezbožneža in sodil hudobneže in izpremenil solnce, luno in zvezde, takrat bo lepo počival sedmi dan. Dalje pravi: »Posvečujjo s čistimi rokami in čistim srcem.«¹¹ Če more torej kdo zdaj posvetiti dan, katerega je posvetil Bog, ako je čist v srcu,

¹⁰ Ps. LXXXIX., 4; Pet. III., 8.

¹¹ 2 Moz. XX., 8.

smo v popolni zmoti. Glej, tedaj torej bomo lepo počivali in ga posvečevali, ko bomo mogli, če bomo sami opravičeni in v posesti obljube, ko ne bo več krivice, ampak bo vse prenovljeno od Gospoda; tedaj ga bomo mogli posvečevati, ko bomo prej sami posvečeni. — Slednjič jim pravi: »Vaših mlajev in sabot ne mara m.«¹² Glejte, kako govori: sedanje sabote mi niso všeč, ampak tista, katero sem naredil, ko bom dokončal vse in začel osmi dan v veselju, ko je tudi Jezus vstal od mrtvih in šel v nebesa, ko se je prikazal.

¹² Iz. I., 13.

KNJIŽEVNI POMENKI.

DR. I. PREGELJ.

Vzori in boji. Po prijateljevih pismih priobčil Jože Debevec. Dvajset let je moralo preiti, preden je ponatisnila Nova založba v 1. in 2. zvezku Knjižnice za mladino slovito Ošabnovo »Dichtung und Wahrheit«, dvajset let, ki niso niti malo še zabrisala prvotnega čaru tega posebnega dela v našem slovstvu. Kako vesel je moral biti tedanji »Dominsvetov« urednik France Lampe svojega šegavo skromnega Ošabna, ki je sicer najskromnejši in najljubeznivejši človek! Kako veseli smo bili mi tedanji drugošolci, petošolci, se živo spominjam. Prav tako živo pa pomnim, da so pomenili »Vzori in boji« tudi sicer za odrasle slovenske izobražence, za duhovnike in mlade akademike tiste dobe senzacionalnost: bili so leposlovje, prvo te vrste v slovenskem jeziku, bili so mutatis mutandis spretno pisan dnevnik vseh slovenskih izobražencev od leta sedemdesetega, bili so umetniško predelana snov stoinsto biografičnih spominov stoinsto osebnosti, ki so našle v teh »pismih« sorodnost doživljajev, zgodeb in mladih avantur s svojimi lastnimi. »Vzori in boji« so nekako Kolumbovo jajce. V taki in tako nepriljubljeni obliki nisem bral še ničesar, kajti Marušičeva »Moja doba in podoba« je samo biografičen spis in tehnika Seb. Brunnerjevega »Diogena« je preveč konstruirana. Debevec pa je hotel napisati dijaško zgodbo fotografsko natančno; prilagodil je svoje koseristično pero umovanju in obzorju dijaka

samega, ki piše v svojem slogu v prvi šoli drugače, nego v peti ali osmi. Debevec si je zastavil v »Vzorih in bojih« nalogo, napisati v psevdobiografični obliki roman iz življenja slovenskega, ljubljanskega srednješolca, gimnazijca. Morda je pisal preočito in prejasno golo resnico, živ spomin, samega sebe, morda je pisal preveč feljtonsko beletristično. Morda je prevečkrat prekoračil meje med romanom in memoarijem. Kakorkoli! Bil je prvi, ki je pisal iz tega novega sveta, te slovenske Amerike, v katero so našli za njim pot epigon Peter Bohinjec (Volja in nevolja) in — in usum Delphini — F. S. Finžgar v Mentorjevki »Študent naj bo«. Ta Debevčeva tehnika me živo spominja Fr. Reuterjeve ali pa Hansjakobove, dočim je najti vsebinsko sorodnost »Vzorov« v svetovni literaturi: Daudet: *Le petit chose*, R. P. Garrold: *Pravi tički*.

»Vzori in boji« so »nekakšna slika resničnega dijaškega življenja, seveda stilizirana in idealizirana«, »Vzori in boji« so zato prečudno ganljiva mladinska knjiga, spisana po geslu iz mladine za mladino. Privlačnost »Vzorov in bojev« tvori tako pristno domača snov, tako elementarno domače osredje in predvsem neposredna svežost realistične biografične oblike. Morda bi mogla trditi, da pisatelj ni vselej enako dobro pogodil dijakovega obzorja, morda bi dvomila, da more citirati petošolec Schillerjeve »Umetnike« in stresti iz rokava

svoje znanje o Lavatru (174). Morda bi rekla, da prvošolec stilizira bolj naivno, če sploh stilizira, morda bi rekla, da je pisatelj Ivana vendar preveč idealiziral in ustvaril v njem bolj personifikacijo pojma »Musterschüler«, kakor pa zares psihološko tragično osebnost, realno lice, človeka iz krvi in mesa. To bi trdil jaz, če bi bil napisal avtor pod »Vzore« besedo »roman«. Ni je! Nimam pravice. Zato uživam knjigo po dvajsetih letih kakor ob njenem rojstvu naivno, kakor je bila napisana in kakor jo je namenil pisatelj; in sem vesel Ivana, ki je rasel, živel knjigi in vzorom in dorastel. Vesel sem bogate snovnosti, poetičnih motivov prve vrste (zatajena mati — Ivan Cankar!), vesel tisoč niti, ki jih je razpletel Debevec med seboj in menoj in teboj in še mnogimi. Vesel sem in neposredno čutim Ivanov zanos, ki prosi pri Levstiku Puškina in ga dobi. Vesel sem, da je bil vsaj en Ivanov profesor tudi moj (Kragelj! — Presadil je Ilijado in Odisejo v slov. prozo!), vesel sem, da se je Ivan ogreval prav tako kakor jaz ob šenoi, sramujem se natihem, da nisem bral v tisti dobi kot Ivan Preradovića i. t. d., i. t. d., in da sem bil sploh komaj tretjino tako izobražen kakor Ivan, in mi je — gola resnica! — Balmes še zdaj — španska vas...

V dneh, ko nam mlade dijakke jemljejo v strelni jarek in kasarno, je bil ponatis »Vzrov in boj« nujnost! Ne morem si misliti maturanta, ki jih ni prebral. Abiturienta slovenskega še celó ne! —

Poulin: Na poti v večnost. Katoliška Bukvarna. 1917. Cena 6 K. Didona sem bral v slovenskem prevodu. Ni tisto, kar je izvirnik. Zdi se mi, da tudi slovenski Poulin ni boljši. Poulina dobro prevesti je bilo težje. Poulin uči prozaično, Didon je umetniško slikal. Poulin v izvirniku je imel predhodnike, mi še nismo imeli Bossueta. Pa je tudi psiha slovenskega govora nekaj drugega kakor pa francoskega. Francozu je vse samostalniki in tradicionalno ustaljen besedni red, sila in lepota slovenščine pa je v glagolu in prožnem besednem redu. Zato pa je časniško preveden Poulin sojen knjižnici in prahu in ne živi, Boga iščoč katoliški duši, ki je morda slučajno razvajena po slogu svetnih avtorjev. Nabožna, meditiranju ali samo pobožnemu branju namenjena knjiga bodi vselej tudi umetniška. Didon je tudi zato velik, ker ne zaostaja za formo Renanovo. — Pravzaprav! Zakaj slovenski duhovniki-umetniki in stilisti ne pišejo več in mnogo knjig v okvirju Poulinove? Ali ne bi mogla slovenska podobna knjiga doživeti vsaj tri izdaje, če že ne enajstih kakor Poulinova? Ali jih ne mo-

rejo pisati? Ali ni mož zato Ušeničnik? (Knjiga o življenju!) Ali ni Pečjak? Ali ni čustveni Sardenko in snovni Finžgar? Pa komu je treba takih nabožnih knjig? Slovenski laiški inteligenci, izobražencem z akad. izobrazbo. Pa tudi takim, ki so razvajeni po slogu svetnih avtorjev... V strašni dobi živimo: živimo v govnu, krvi in krivici. V takih dobah niso bili niti propovedniki kar najbolj salonski! Abraham a St. Clara! Učitelj, pograbi v materialnost greha in dobe in grmi v analognem slogu in okusu! Več bo zaleglo kakor tista čudna omlednost teatralne čustvenosti preštevilnih interjekcij: oh, ljubi Bog, oh sladka Mati, premisli duša i. t. d. Vzornik bodi propovedniku propovednik ob Jordanu. Podobe je jemal iz okolice in njegova beseda je topla, topla... Slovenski prevod Poulina pa — v letu 1917! — se mi zdi premahak in premalo slovenski. Dandanes pač zdravniki režejo in sveti Janez ob Jordanu je tepel!

René Bazin: Gruda umira. Prevel Izidor Cankar. Izdala in založila Leonova družba. 1917. Leonova družba je izdala prevod znamenite Bazinove povesti: *La Terre qui meurt*. Tako nama je dala priliko, da govoriva o slovitem francoskem pripovedniku, ki je od l. 1903. član častne družbe »Académie française«. René Bazin (roj. 1853.) je pravnik in vseučiliški profesor na katoliški univerzi v Angersu. Njegove najznamenitejše povesti so: *Ma tante Giron*, *Une tache d'encre*, *L'Aventure*, *De toute son âme*, *La Barrière*, *Les Noëlets*, *Sicile* i. dr. René Bazin je realist, toda druge vrste realist kakor pisatelji, ki opisujejo francosko dušo iz obzorja pariškega okusa in miljeja. Bazin je zastopnik tako imenovane francoske »Heimatkunst«. To je posebna skupina francoskih pisateljev, ki rišejo življenje province, Vendeje, Provanse i. dr. Bazin, Daudet, Burriot, Philippe, Guillaumin i. t. d. so imena teh pesnikov »grude«, ki slikajo podobno kakor nemški Keller P., Storm, Immermann i. dr. lepoto svoje ožje domovine. Zadnje čase se je začelo tudi pri Slovincih tako slovstvo. Mojster je tu Finžgar za Gorenjsko, Tavčar za poljansko dolino, Milčinski za ljubljansko vzdušje in Detela za svoje Moravče. Taki pesniki čudovito ljubijo prirodo. Bazin je klasik takih orisov. Iz njegovih črt vonja prava in lepa Vendeja, deželica s posebnim obnebjem, z ljudmi svoje vrste. Ti Bazinovi ljudje v marsičem sličejo slovenskemu kmetu, Bricem okoli Krmina, ali — kakor jih je prevajatelj prenesel — Barjanom na Kranjskem. Podobno živijo in čuvstvujejo, podobno žive in mro in se ženijo in

delajo in molijo. »Gruda umira!« Ta gruda je dežela, provinca, deželjan, seljak, kmet. Gruda umira. Zapuščajo jo nezvesti sinovi, hčere, selijo se v mesta. Motiv bega z dežele je osnovna ideja Bazinove povesti. Ta motiv — kako soroden je naši dolenski tragediji — izseljeništvu naših ljudi! Leonova družba je s to knjigo izdala krasno umetnino in koristila obenem socialno. Presadila je vzgojno knjigo v naš jezik in naše ljudstvo. Umetnost Bazinove knjige je klasična popolnost. Voni grude diha knjiga, ki jo je zamislil moderni Homer. Vzobličil je svojo idejo v eni družini. Njeni člani ljubijo zemljo, drugi jo zapuščajo nezvesti. Pretresljiva tragedija ene hiše, ki preboli strašno krizo. Tradiciji, očetu nezvesti sinovi gredo v svet. Toda stari oče zmagaja s svojo vero in veliko ljubeznijo. Hlapca in reveža Jeana Nesmy, ki ljubi njegovo najmlajšo hčer Roussilo, je pognal iz hiše. Sam ga vrne in da hčeri za moža. Čudovita je poezija te zdrave in naravne ljubezenske idile med Roussilo in Jeanom. Čudovita je pa tudi tragika po-

habljenega Mathurina, najstarejšega najemnikovega sinu, ki je kakor oče zvest grudi in strašen tradicionalen tekmelec Roussilin. Divni ljudje so ti Vendéjci! Diven pesnik, čigar ljubezen do Vendeje gori ko cvet in ljubi svoje ljudi in jim je pravičen in ne strankarski, kakor n. pr. Maupassant.

Leonova družba je že drugič dokazala velik umetniški čut in programen načrt, ko je presadila to delo. Prevajalec je spreten, točen. Poglobil se je v psiho Bazinovega sloga.

Pisatelj teh vrstic je prevel pred leti, učeč se francoščine, malo Bazinovo črtico: *Le Retour*. Ta črtica je podobna študija za »Gruda umira«, kakor Sienkiewiczova »Pojdimo za Njim« v »Quo vadis?« ali »V tatarskem robstvu« v trilogijo. Škoda, da ni izšel prevod te božične črtice obenem z »Grudo«. Da pa jo boš vendarle bral, prepisal sem jo za »Mentor«. Potrpi z mojim prevodom. Ni tako točen, ko dr. Cankarjev — je pač le preparacija bivešega dijaka, ki je še idealen in se uči tujih jezikov. Uči se jih tudi Ti!

DROBIŽ.

Zlata bula o marijanskih kongregacijah. Dikakom je iz zgodovine znana zlata bula (bulla aurea) Karla IV. iz leta 1356.

Zlat pečat nosi tudi takozvana »zlata bula« papeža Benedikta XIV. o marijanskih kongregacijah z začetnimi besedami »Gloriosae Dominae«. Navdušeno slavi poglavar sv. Cerkve prednosti Matere božje, moč njene priprošnje in vpliv njenega češčenja na versko življenje kongreganistov. Že v uvodu samem pravi: »Da se pobožno češčenje častitljive Gospe, Matere božje Marije, po očitni volji božji in po vedno nezmotljivem duhu Cerkve najiskrenejše priporoča, da je samo po sebi pravno utemeljeno in za vernike zelo zveličavno, je za nas tako vzvišeno nad vsakršnim dvomom, da bi se moglo zdeti nepotrebno, z našimi apostolskimi opomini srca kristjanov k verski vnemi za to navduševati.« — Papež dalje označuje kot dobro in modro napravo, da se zbira mladina v pobožnih družbah ali kongregacijah, ki so posvečene presveti Devici in Materi božji Mariji, da se udje navajajo k njenemu posebnemu češčenju in njeni posebni službi, da bi vestno pod vodstvom nje, ki je mati lepe ljubezni, strahu božjega in spoznanja, dosegli vrhunec krščanske popolnosti in cilj večne blaženosti. Cela zlata bula je slavošpev za Marijino češčenje in korist, ki prihaja odtod v marijanskih kongregacijah. Papež je lahko govoril iz lastne

skušnje. Že v mladosti je bil kongreganist in je v svojih raznovrstnih službah tja gori do papeškega dostojanstva imel obilno prilike opazovati delovanje marijanskih kongregacij. Nad vse znamenite pa so besede poglavarja svete Cerkve, ker pripisuje delavnost in moč najbolj in v prvi vrsti globokemu in presrčnemu Marijinemu češčenju, ki je lastno Marijinim kongregacijam. »Neverjetno je,« pravi, »kako velika korist je vzrastla iz te pobožne in hvalevredne naprave osebam vseh stanov. Nekateri so dosegli milost, da so vztrajali na stezi nedolžnosti in pobožnosti, ki so jo nastopili v nežni mladosti pod vodstvom preblažene Device, in da so po vseh dobah živeli tako življenje, kakršno se spodobi za kristjana in služabnika Marijinega. Drugi so bili iz mrež hudobije, v katere so bili že bedno zapleteni, in od pota krivičnosti, ki so ga nastopili, po predbrotljivi pomoči božje Matere nazaj pripeljani k izboljšanju življenja. Zopet drugi, ki so bili že zgodaj napolnjeni s presrčno ljubeznijo do božje Matere, so se dvignili še do višje stopnje božje ljubezni in so si izvolili posvečujoči in varni stan redovnega življenja.«

Duhovni razvoj Benjamina Franklina Sv. Avguštin govori o možeh, ki delajo velike korake, toda poleg pota. Veliki možje nekrščanskega mišljenja včasih po mnogih in dol-

gih prevarah najdejo kako življensko načelo, katero občuduje ves civilizirani svet, ker ne ve, da mnogokrat mali katoliški katekizem ali molitvenik isto načelo pove veliko jasneje in brez zmotnih primesi. Veliki naravoslovec Benjamin Franklin je v svojem 22. letu mislil, da je do dobra spoznal, kaj je prav in kaj ni prav, ter se je čudil, zakaj bi se človek ne mogel vselej odločiti za dobro in odreči se hudemu. Toda kmalu se prepriča na samem sebi, da samo navdušenje za dobro še ne obvaruje pred padcem. Poskusi drugače. Na listek napiše vse dobre lastnosti in čednosti poštenega in dostojnega moža ter hoče z nezlomljeno voljo doseči ta ideal. Zopet ni šlo; druga prevara ga je poučila, da je človek preveč omejen, da bi mogel ohraniti pozornost na več čednosti hkratu. Vidi torej, da bo dosegel svoj ideal le polagoma. Omisli si, kakor je že davno pred njim nasvetoval sv. Ignacij v svoji knjigi o duhovnih vajah, zvezek, razdeli vsako stran na sedem delov, za vsak dan v tednu en predalček, na vrhu pa kratko molitev. V teh predalčkih z znamenjem označi, kolikrat na dan je storil kak pogrešek. Prepričal se je prvič, da ima veliko več napak, kakor je mislil, drugič je opazil z veseljem, da vendar počasi napreduje, tretjič pa se je po daljši vaji prepričal, da je vključ napredku še daleč za svojim idealom. Večkrat se mu je stvar zdela otročja, a vendar vztraja ter se prepriča, da vključ svojim pogreškom nosi v prsih srečo in veselje, ki sta mu bila prej neznana. Ko je vse to sam opisal, sklepa: »To povem v korist svojih potomcev, da bodo vedeli, da se ima njihov praded za trajno srečo svojega življenja zahvaliti poleg božjega blagoslova tej na videz malenkostni vaji.«

Herman Bahr je značilna pisateljska osebnost v nemškem slovstvu. On je bil prvi, ki je presadil francoski naturalizem na avstrijsko-nemška tla. Od takrat je preživel Bahr ko pisatelj vse struje in vse mode svetovne moderne, tako da ga je imenovala slovstvena kritika »Pendelmensch«. Zadnje čase se je razvil Bahr v izrazito katoliškega pisatelja in je doživel tudi v svoji duši nekaj konvertizem, preobrat k Bogu in pobožnemu katol. življenju, prav tako kakor veliki francosko-belgijski Huysmans. Edvard Engel je ta zadnji Bahrav korak nekako slutil v svoji lit. zgodovini (1906 sl.), ko je napisal o Bahrju: »Das selbst von dem unendlich wandelbaren Hermann Bahr bis jetzt noch nicht erreichte Modemuster war der französische Belgier Huysmans, der als rücksichtsloser Naturalist begann und als Klosterbruder starb.« (II. 312.) Inquietum cor nostrum...

J. P.

Zgodovinske anekdote.

(Prof. dr. V. Šarabon.)

Prebogati. Leta 1763. je izdal David Hume (izg. hjum) zgodovino Anglije od Cezarja do revolucije leta 1688. Izvrstno delo so hitro prodali, Hume je postal bogat in je šel na Škotsko. Založnik je hotel, naj Hume zgodovino nadaljuje, a ta je odklonil. Ker pa založnik le ni odnehal, mu Hume piše: Ne morem Vam ustreči, in sicer iz štirih vzrokov: Prestar sem, predebel, prelen in pa prebogati.

Dezerter. Napoleon je prvi bežal iz Rusije. Ob Njemenu je vprašal Rusa: »Ali so šli tukaj že kaki francoski dezerterji čez reko?« Odgovor se je glasil: »Ne še, Vi ste prvi.«

☉

Geografske drobtine.

(Prof. dr. V. Šarabon.)

Konji sv. Marka. Nad pisanozlatim pročeljem cerkve sv. Marka v Benetkah so stali še nedavno štirje konji iz bron. Solnčni žarki izvajljajo iz njih še danes blesk nekdanjega zlata, s katerim so bili prevlečeni. Vlili so jih v Rimu po vzorcu slavnega kiparja Lizipa. Vzorec sam je bil na višku umetnosti, a izpeljava posnetka ni prvovrstna. Skoro gotovo so krasili nekdanj kak rimski slavolok. V 5. ali 6. stoletju so prišli v Bizanc, postavili so jih v hipodrom. V četrti križarski vojski so Benečani in drugi vzeli Carigrad ter ga temeljito oropali. Tudi bronasti konji so romali v Benetke, in ker je bilo ravno takrat dovršeno pročelje Markove cerkve, so jih postavili tja. Ko so Francozi pred dobrimi sto leti oropali Italijo, so poslali konje v Pariz; tam so stali do leta 1815., potem pa spet romali v Benetke. Pa še nimajo miru. Naša ofenziva jih je pregnala iz Benetk v Rim, ki so ga bili zapustili morebiti pred 1400 leti. Spravili so jih v angelski grad, kjer se nahaja sedaj tudi Berrochijev kip Colleonijski.

Most med Ceylonom in Prednjo Indijo. Star gospodarskotehnični načrt se te dni zopet pojavlja, zvezati hočejo Indijo in Ceylon z mostom. Več otokov je tam, med njimi pa dosti točk, ki so včasih pod vodo, včasih nad vodo, kakor je pač plima in oseka ali pa tok. Čez te otočke, znane v geografiji kot »Adamov most«, hočejo položiti sedaj železniški tir. Deloma so otoki že zvezani; leta 1914. so prepeli morsko cesto Pambam z viaduktom, ki ga večjim ladjam lahko odprejo. Cesta Pambam je med Indijo in otokom istega imena, Pambam. Čisto prosta in odprta je samo pot med otokoma Manar in Ramesvaram, tu vlake prepeljujejo; druge odprtine Adamovega mo-

sta uporabijo lahko samo prav majhne ladjice. Sedaj sta dve stranki, vsaka razmotriva vprašanje drugače. Eni pravijo, naj napravijo skozi-inskozi en sam popoln, povsod zaprt nasip, drugi pa so mnenja, da bi takemu nasipu jugozahodni in severovzhodni monsun zelo škodovala; zato pravijo, naj bo nova naprava mešana, deloma nasipi, deloma mostovi. Obe stranki sta pa mnenja, da delo ne bo težko, gre samo za dolžino 36 kilometrov; torej dosti manj kakor pri ameriški železnici Florida-Key West, kjer se vozimo od celotnih 210 km 45 km direktno nad morjem po 10 m visokem nasipu; enkrat sploh zemlje ne vidimo več.

Dežela največjih viharjev. Leta 1840. so odkrili v Antarktiki deželo Adélie, 66 do 67° južne širine, 140 do 150° vzhodne dolžine, južno od Tazmanije. Vetrovi, ki obkrožajo tečaj, so tam najmočnejši in najsilnejši. Poprečna hitrost vetrov znaša 80 km na uro; to odgovarja naši številki sedem. Vetrove razdelimo namreč v deset vrst, višja ko je vrsta, močnejši so. Sedem je že tako močan veter, da lomi veje. Opazovali so pa večkrat dnevno poprečnost 145 km!, več kot pri nas 10, in 10 je najmočnejši orkan, ki je v zmernotoplih krajih sploh mogoč. A ni še dosti, opazovali so viharje s hitrostjo 160 km, viharje take sile, ki si je pri nas sploh ne moremo predstavljati. Negostoljubnost onih pokrajin poveča še to, da ležijo 1000 do 1200 metrov nad morjem, da je temperatura zmeraj zelo nizka. Veter jo

seveda napravi še občutljivejšo. In v takih viharjih so vztrajali Scott in tovariši! Ni čuda, da je marsikdo omagal.

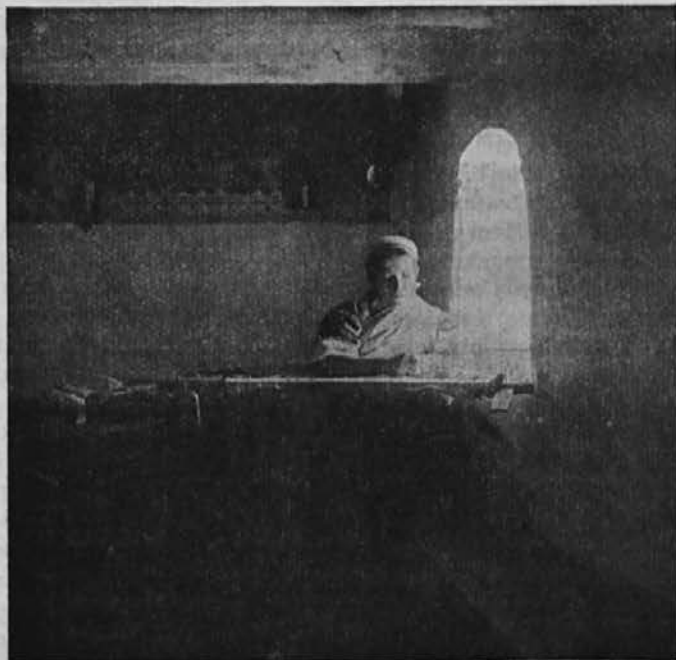
☺

Naše slike. Trg Detva spada med najlepše kraje ogrskih Slovakov. Narodni pregovor pravi: Biti na Slovaškem, a ne videti Detve, se pravi, biti v Rimu, a ne videti papeža. Podobno misel izraža tudi narodna pesem:

Ej, ty Detva, Detvo,
okruhle městečko;
po ňom sa prechodi
moje srdiečko.

Razen lepe farne cerkve se ponaša »mestčko«, tako tudi domačini sami nazivljejo Detvo, z mestnimi uradi, šolo, lekarno in pošto. Središče vsega detvanskega življenja je trg, obširen prostor pred cerkvijo, navadno »kostelik« imenovan. Tu se zbere, posebno ob nedeljah dopoldne, na tisoče okoličanov, ki prodajajo in kupujejo ter izmenjavajo svoje tedenske doživljaje. Slika narodnih noš je kaj pestrobojna ter zelo podobna narodni noši sosedov Hrvatov. Tudi Detvani so krepke rasti, polnih lic in visokega čela. Glavo pokriva klobuk z majhnimi kraji in ovit z belim trakom. Ostala obleka je še povečini platnena in lepo pošita, ker Detvani še vedno intenzivno goje domačo industrijo-čipkarstvo, pletenje in vezenje.

—dan.

Detvanka pri umetnem vezenju.

KNJIGOVEZNICA KAT. TISK. DRUŠTVA V LJUBLJANI

se priporoča v izvršitev
vsakovrstnih
knjigoveških del.

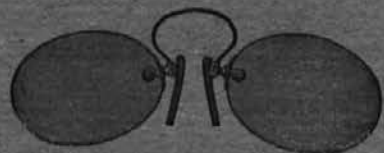
Solidno delo. Zmerne cene.
Knjižnicam znaten popust.

I. KETTE

LJUBLJANA

FRANCA JOŽEFA CESTA 3

Klobuki, palice, perilo, kravate, pa-
lice, dežniki, galoše, toaletne po-
trebščine itd. Vsi predmeti
za telovadbo, turistiko
in drug šport.

Fr. P. Zajec, izprašani optik
Ljubljana, Stari trg 9

priporoča svoj dobro urejeni optični zavod
kakor tudi različne vrste naočnikov, ščipa-
cev, toplomerov, daljnogledov itd. Popravila
očul, ščipalcev itd. izvršuje dobro in cenol

Prodajalna Katoliškega tiskovnega društva

(H. Ničman v Ljubljani)

priporoča svojo bogato zalogo

šolskih in pisarniških potrebščin

kakor: raznovrstni papir,
zvezke, noteze, razne zapis-
nike, kopirne knjige, šolske
in pisarniške mape, radirke,
pisala, črnilo, gumi, tintnike,
ravnila, trikote, šestila, bar-
ve, čopiče, raznovrstne raz-
glednice in devocijonalije.

Priporočljiva domača tvrdka!

Podpisani izjavljam v imenu stavbnega od-
bora za zidanje nove cerkve v Šmihelu pri
Zukemberku, da je gospod

Rajko Sušnik

umetni steklar v Šiški

napravil v imenovan cerkvi enajst novih oken,
krasno in umetno v gotičnem slogu, v splošno
zadovoljnost in po zmerni ceni ter je zato v
svoji stroki vreden najboljšega priporočila.

Za stavbni odbor:

V Šmihelu,
dne 12. avgusta 1909.

FRANČIŠEK GABRŠEK,
župni upravitelj.

Telovadne priprave in orodje, vsakovrstne
gospodinske in gospodarske predmete, ku-
hinjsko opremo, železno pohištvo, orodje,
raznovrstno železnino, nagrobne križe in
prvovrstne poljedelske stroje priporoča
prva domača tvrdka te stroke

FR. STUPICA V LJUBLJANI

Marije Terezije cesta št. 1

veletrgovina z železnino in razpošiljal-
nica poljedelskih strojev.

Priporočamo :

Grško-slovenski slovar.

Sestavil prof. Anton Dokler. Cena . . . K 12—

Fizika

za višje razrede srednjih šol. — Spisal
prof. Jožef Reisner. Cena vezani knjigi K 5·80

Kemija

za sedmi gimnazijski razred. — Spisal
prof. Jožef Reisner. Cena vezani knjigi K 2·50

Psihologija.

Za srednje šole spisal prof. K. Ozvald.
Cena v platno vezani knjigi K 3—

Besede in rekla

k sedmi knjigi Herodotovih zgodopisnih raziskavanj. — Sestavil prof. Fr. A. Jerovšek. Cena K 1—

Slovarček

k I., II. in III. spevu Iliade. — Spisal
prof. Anton Koritnik. Cena K —80

Slovarček

k IV., VI., XVI., XVIII., XXII. in XXIV. spevu Iliade. — Spisal prof. Anton Koritnik. Cena K —80

Založil

zavod sv. Stanislava v Št. Vidu nad Ljubljano

kjer se dobivajo označene knjige.